Partes Transilvane intrabunt et te de tota terra tua disperdent: Maximilian I de Habsburg către Ştefan cel Mare după Codrii Cosminului (II)

Ioan-Aurel POP, Alexandru SIMON

Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane
Babeş-Bolyai University of Cluj-Napoca, Romanian Academy, The Center for Transylvanian Studies
Personal e-mail: iapop@acad.ro; alexandru.simon@acad.ro

Partes Transilvane intrabunt et te de tota terra tua disperdent:
Maximilian I de Habsburg către Ştefan cel Mare după Codrii Cosminului (II)

Abstract: An astonishing and furthermore anonymous report was preserved in the archives of the "Slovak branch" of the Erdődi family. Written in all likelihood in spring 1498, and – additionally – with direct focus on the policies of future cardinal Thomas Bakócz of Erdőd (Ardud), the extensive Latin document covered the recent talks and arrangements between Maximilian I of Habsburg, King of the Romans, and Stephen the Great, voivode of Moldavia. The document was eloquently entitled Modus conspirationis Romanorum regis Maximiliani cum Stephano, waywoda Moldavo, contra statum serenissimi principis domini Wladislai, Dei gratia regis Hungarie, Bohemie etc. et similiter contra statum serenissimi principis domini Alberti, Polonorum regis, primus initam cum prefata maiestate regis Hungarie et strictissimo iuramento firmatam perpetuam pacem et concordiam. The report provides a thorough overview of Maximilian's (and Stephen's) complex network of Hungarian supporters, as well as an insight into the most delicate matter of Habsburg-Ottoman agreements. The document substantiates Maximilian's pompous claim of February 1498 (made in front of the Spanish ambassador at his court) that the Wallachian (Stephen of Moldavia) controlled half of Hungary, while the other half of the realm reverted to the King of the Romans, therefore prompting the profound reformation of Europe, much desired by the Habsburg monarch.
Keywords: Maximilian I of Habsburg, Stephen the Great of Moldavia, Thomas Bakócz of Erdőd (Ardud), Bayezid II, House of Jagiello, Europe, reformation, conspiracy.

Citation suggestion: Pop, Ioan-Aurel, and Alexandru Simon. "Partes Transilvane intrabunt et te de tota terra tua disperdent: Maximilian I de Habsburg către Ştefan cel Mare după Codrii Cosminului (II)". *Transilvania*, no. 2 (2021): 60–78. https://doi.org/10.51391/trva.2021.02.07.

Pe de altă parte, *Serenissima* știa că Ungaria și Polonia aveau tratate secrete de pace cu Imperiul Otoman[1], că el se putea baza în Italia pe Milanul familiei Sforza[2], vechea sa rivală și prietena lui Maximilian (a cărui soție era din 1493, Bianca Sforza, căsătorită prin procură, la 1487, cu fiul lui Matia, Ioan[3]). În 1497, pentru imagine și profit, Veneția a exagerat dimensiunile ciocnirilor cvasi-cotidiene dintre flota sa și cea a Înaltei Porți, lansând și zvonuri despre victoriile antiotomane ale coaliției (teoretice!) dintre regii catolici din Răsărit și Ștefan[4]. Confruntările lui Ștefan și ale Veneției din acei ani erau mai mult cu adversarii lor creștini decât cu otomanii[5].

Iar Veneția îi acorda de mulți ani, nu numai atenție și sprijin diplomatic principelui Moldovei, ci și bani. Stă mărturie în acest sens o știre din 17 octombrie 1492, în care domnul de la Suceava este numit „căpitanul ilustrisimei Seniorii", stipendiat cu 70 sau 80 de mii de ducați[6]. Această sumă substanțială de bani se adăuga veniturilor de pe filiera domeniilor transilvane[7].

La 1497, Ștefan avea însă nu atât grija turcilor, cât a vecinilor poloni, care amenințau cu oaste. De aceea, a întreprins acțiuni diplomatice pentru a preîntâmpina atacul, a împiedica o alianță ungaro-polonă și a-și alcătui propriile alianțe. Un ajutor substanțial în acest putea să-i vină, firește, de la Maximilian, care avea aceleași interese anti-jagiellone. De aceea, a reînnoit contactele pe varii planuri cu „împăratul" romano-german. Maximilian i-a trimis, în mod sigur din 1497, doctori adevărați lui Ștefan și nu doar „un doctor", expresie prin care se înțelegeau mai ales bani pentru întreprinderile politico-militare comune[8]. Nu se știe nici dacă domnul Moldovei a făcut, în 1497, primul pas al „conspirației", cum, probabil în chip tendențios, susține raportul[9]. Cert este că în 1497 contactele avansau pe planuri paralele, în sensuri reciproce și intersectate.

În acel an, și palatinul Ștefan Zápolya l-a sprijinit pe Ștefan al III-lea la Maximilian de Habsburg, ca și pe vechii săi dușmani, ducii Ioan Corvin și Laurențiu Újlaki[10].. Se formase clar grupul „conspiratorilor" din Ungaria, între care sunt nominalizați cert palatinul – mereu în prim plan – episcopii de Eger și de Pécs, ducii Bosniei și Croației și voievodul Transilvaniei. La curent cu faptele erau și regina Beatrice înseși (la ea s-a oprit solul imperial Nicolae Kalmanich, pe la începutul anului 1498, în drum dinspre Suceava spre Viena)[11] și Nicolae Bánffy (prezent la Viena atunci când episcopul de Eger depusese jurământ de credință față de „împărat")[12]. Cei mai de încredere oameni de legătură între regele romanilor și principele Moldovei, erau – după cum arăta însuși Maximilian de Habsburg – episcopul de Eger și voievodul Transilvaniei.

Prima solie a lui Ștefan, formată din Petru More și Ioan Grumeza, ajunge la Maximilian și cu o scrisoare de la palatinul Ungariei. Solii aceștia au rămas oficial acolo cam două luni și jumătate (în realitate chiar mai mult), timp în care s-au întâlnit și cu trimisul lui Vladislav, ceea ce scrie în raport, și cu solii otomani, ceea ce raportul ignoră. Se știe că Maximilian a fost primul suveran romano-german care a făcut tratat – nu foarte – secret de pace cu un sultan otoman[13]. În august 1497, Petru More și Ioan Grumeza erau la regele romanilor când s-a semnat tratatul de pace dintre Maximilian I și Baiazid al II-lea, „împărații" epocii[14]. Trimișii Moldovei s-au dus apoi la domnul lor, la Suceava, alături de solii imperiali care au transmis mesajul că Ștefan se putea baza cert pe regele romanilor, pe ducele Ioan Corvin, pe episcopii de Strigoniu (atunci încă Hippolit de Este) și de Cinci Biserici, pe ducele Laurențiu, pe palatin și pe Bartolomeu Drágffy.

În a doua solie a lui Petru More la „împărat", mesajul public al lui Ștefan s-a axat pe campania perfidă a lui Jan Albert, pe simularea cruciadei, pe trădarea Creștinătății. Răul provocat de regele Poloniei cauzei creștine (și nu doar Moldovei) este comparat de principele român cu distrugerea Constantinopolului de către turci la 1453[15]. Se conturează astfel o explicație pragmatică, politică, pentru reprezentarea asediului Constantinopolului în pictura murală moldavă, în special în cea exterioară. Este posibil ca tocmai acesta să fi fost sensul reprezentării asediului Constantinopolului în biserica de curte de la Arbore, ctitoria portarului Sucevei, Luca Arbore, care a comandat garnizoana cetății de scaun și în timpul asediului trupelor lui Jan Albert

Este făcută publică și cererea ca Ștefan și Moldova să fie luați sub protecția directă a lui Maximilian în calitatea sa imperială, nu – cum ar fi fost de așteptat – în calitatea sa de rege al Ungariei (co-rege prin tratatul de la Bratislava). Moldova ieșea de sub Sfânta Coroană a Ungariei și intra sub coroana imperială romană (romano-germană). Solicitarea aceasta surprinzătoare reprezintă, credem, mutația fundamentală din politica lui Ștefan cel Mare de la sfârșitul domniei, inclusiv în raport cu momentul succesiunii lui Matia Corvin. Oficial, de față cu notabilitățile Imperiului, voievodul este asigurat de bunăvoința lui Maximilian, de faptul că nu va avea nimic de suferit din partea celor doi regi frați, rude de sânge cu regele romanilor, de pregătirea campaniei contra turcilor de către toți principii creștini din regiune.

Fundamental este și mesajul secret al lui Ștefan, care aproape îi reproșează Habsburgului lentoarea și nehotărârea, asigurându-l că atunci era momentul potrivit pentru preluarea concretă a Ungariei. Cum se știe, Maximilian avea doar formal titlul de rege al Ungariei, pe care îl purtase și tatăl său. De aceea, pentru deținerea efectivă a puterii, tronul trebuia preluat de la Vladislav. Ștefan cel Mare vorbește de momentul oportun, fiindcă atunci regele Poloniei era învins și umilit, „cezarul" turcilor era gata să-i dea ajutor, Vladislav și Ioan-Albert nu se înțelegeau între ei[16]. În plus, domnul Moldovei lucra în secret pentru ca ungurii să nu-l mai „iubească" pe regele jagiellon[17]. Ca urmare, Ștefan cere instrucțiuni

pentru punerea în practică a „afacerii".

Din mesajul lui Maximilian către Ștefan sunt importante „instrucțiunile" prin care i se cere domnului român să continue lupta contra polonilor, să ducă această luptă împreună cu tătarii și cu turcii, să mențină înțelegerea strictă și serioasă cu turcul, să „lucreze" strâns cu domnii unguri desemnați cu numele lor[18]. Cum se vede, în jur de 1500 și suveranul romano-german – alături de regele Franței și așa cum făcea de mai multă vreme Veneția – ducea o politică teoretică foarte corectă, cruciată și creștină, și una pragmatică, de apărare a intereselor proprii, chiar în alianță cu tătarii și turcii și contra Jagiellonilor[19]. Ștefan cel Mare este insistent îndemnat de „împăratul" creștin să țină legătura cu turcul, să-l cultive, să-l folosească. În acest sens, o cronică otomană apropiată în timp de sfârșitul domniei lui Ștefan susține că, la începutul anului 1498, nu doar Radu al IV-lea cel Mare, ci însuși Ștefan al III-lea cel Mare s-ar și înfățișat în fața sultanului Baiazid al II-lea, deși, la fel ca Radu, domnul Moldovei se deplasa tot mai greu[20].

De mare interes este tabloul sumbru făcut de Maximilian Ungariei, o adevărată critică a guvernării jagiellone și, implicit, un elogiu adus lui Matia Corvin și epocii sale[21]. Sunt înfățișate categoriile sociale nemulțumite, de fapt toți locuitorii țării, decăderea cetăților de apărare etc., dar și imposibilitatea lui Maximilian de a se ridica pe față contra lui Vladislav, fără a-și pune în pericol onoarea (fiindcă avea tratat cu acesta)[22]. În schimb ei, domnii ungari și Ștefan, vasali ai regelui – spune regele romanilor – nu mai sunt obligați prin nimic acestuia, pentru că el nu și-a mai îndeplinit obligațiile față de ei, nu i-a ajutat și nu i-a apărat. În cazul lui Ștefan, argumentația lui Maximilian stătea integral în picioare. Drágffy, cuscrul lui Ștefan și omul de încredere al lui Maximilian, venise în sprijinul domnului, nu Vladislav. Acesta, pe deasupra, după cum susținea mai ales palatinul Zápolya, vânduse Moldova și își văduvise supușii. În noiembrie 1497, demiterea de către rege (prin rege) ori demisia la Dietă a lui Toma Bakócz a fost o etapă din ceea ce astăzi numim „retragerea încrederii". În Evul Mediu ungar i se spunea *ius resistendi* și făcea obiectul unui adevărat cult în rândul nobilimii ungare, un cult pe care nu peste puțină vreme l-a teoretizat și legiferat Ștefan Werbőczy[23]. Ca urmare, „domnii ungari" sunt îndemnați să înceapă fără nici o reținere „afacerea": 1) să nu-i lase pe cei doi regi frați să se unească[24], iar dacă ar face-o totuși, 2) să le ocupe timpul și resursele cu pericolul turcesc, să-i constrângă la mari cheltuieli pentru scoaterea turcilor din hotarele lor și la incursiuni contra Imperiului otoman[25]; 3) să atragă de partea lor, în mare secret, cât mai multe comitate ungare, care să nu mai dea nici un subsidiu regelui, obligându-l să părăsească regatul înfometat[26].

Alte acțiuni concrete: 1) „împăratul" va trimite un nou sol al său la „cezarul" turcilor, ca să-i mai dea un răgaz[27]; 2) deja fusese la „împărat" un sol al turcilor trimis de venețieni; este vorba despre episodul de la Innsbruck – cunoscut din alte surse – unde în vara anului 1497 venise un sol otoman, nativ italian, pentru prelungirea păcii; pe la începutul lui august 1497, la o săptămână după sosirea acestui sol, au ajuns la Innsbruck și trimișii lui Ștefan; solul otoman a rămas până în noiembrie 1497, după ce sosise altă ambasadă moldoveană[28]; 3) Ștefan era sfătuit să trimită și el un sol al său la sultan, pentru că voievodul se bucura de favorurile lui Baiazid al II-lea și putea obține lesne un armistițiu, pentru ducerea la capăt în liniște a „afacerii"[29]; 4) era ca și stabilit cu electorii Imperiului drumul regelui romanilor la Roma, pentru încoronarea sa ca împărat, ceremonie la care erau invitați și trimișii principelui Moldovei și prin care onoarea lui Ștefan avea să crească substanțial[30]; 5) Maximilian urma să se împace cu toți electorii și principii Imperiului, cu care avea să trateze foarte serios toate disensiunile în timpul Dietei de la Freiburg; în această parte, Maximilian pare mai insistent și dornic să-l convingă pe Ștefan de necesitatea implicării în „afacere", nu doar pentru binele său și al urmașilor și moștenitorilor săi, ci și al Țării Moldovei[31]; 6) de față cu electorii și cancelarul Imperiului, la dieta de la Freiburg, se va face un tratat scris, întărit cu sigiliul cel mare secret dublu, prin care principele Moldovei și țara sa erau luați sub protecția specială a „împăratului", cu obligația de apărare a voievodului și a țării sale exact în felul în care erau apărate bunurile ereditare ale Habsburgilor, împotriva oricui ar încerca să le lezeze; în plus, pe lângă Ștefan cel Mare urmau să stea mereu ambasadori ai „împăratului", prin care aveau să fie schimbate informațiile. De aceea, încă din titlul dat relatării secrete, autorul vorbește despre „jurământ foarte strict" și despre „întărită pace și înțelegere veșnică" între suveranul romano-german și domnul român.

Din toate aceste date, rezultă cu claritate două planuri ale realității: unul se referă la o realitate publică, înfățișată la vedere, dar în mare parte fictivă, iar celălalt la o realitate secretă sau intenționat ocultată[32]. Principii Europei Centrale creștine aveau între ei raporturi oficiale amiabile, bazate pe tratate publice. Ei colaborau între ei pentru pregătirea cruciadei contra turcilor, sub conducerea spirituală a Sfântului Scaun și sub egida practică a suveranului romano-german. Regii Poloniei și Ungariei de la 1497-1498 erau frați de sânge și „rude" cu „împăratul" Maximilian. Teoretic, cei doi regi Jagielloni erau vasalii suveranului romano-german, cel mai important cap politic din Europa creștină. Oricum, toți acești principi creștini nu vorbeau în tratativele și tratatele lor publice decât de concordie și colaborare, de cruciada antiotomană, de alianțele creștine, ascunzând cu grijă disensiunile și acordurile cu forțele „păgâne"[33].

Ștefan al III-lea al Moldovei era și el, formal, vasalul regelui Ungariei, de fapt al regilor Ungariei, pentru că, la 1497, erau doi (datorită tratatului de la Bratislava din

1491): Vladislav și Maximilian[34]. La 1497, cel târziu, Ștefan a „pornit" spre Maximilian pe calea deschisă domnului de calitatea regelui romanilor de (co-) rege al Ungariei, pentru a ajunge la regele romanilor, în calitatea imperială a acestuia. O dată ajuns acolo, Ștefan s-a pus pe el, pe familia sa și pe stăpânirea sa sub directa protecție a „împăratului". Maximilian a acceptat fără reținere, după cum bine se vede din raportul anonim din primăvara anului 1498, dar și din reacțiile Dietei imperiale din vara aceluiași an, care l-a „primit la ea" pe Ștefan, în pofida ostilității adunării față de Maximilian și a propagandei jagiellone împotriva lui Ștefan, numit în derâdere „palatinul Moldovei".

La acea vreme, rivalitățile din interiorul taberei creștine erau cronice[35]. Jagiellonii erau inamicii regelui romanilor și invers. Dar nici Vladislav al II-lea al Ungariei (rege și al Boemiei) și Ioan Albert nu trăiau în constantă concordie, cum nu trăiseră nici împăratul Frederic al III-lea cu fiul său Maximilian La 1490, cei doi frați Jagielloni concuraseră, cu destulă înverșunare, pentru tronul vacant al Ungariei, ceea ce făcuse și împăratul Frederic în raport cu fiul său Maximilian[36]. Vladislav și Maximilian aveau la un moment dat concomitent titlul de „rege al Ungariei", dar numai Jagiellonul îl deținea efectiv. În loc să pregătească acea cruciadă, despre care vorbeau și scriau atâta în tratativele și tratatele publice, principii creștini încheiau pe rând acorduri secrete de pace cu sultanul otoman[37]. În 1497, aveau asemenea tratate regii Poloniei și Ungariei, regele romanilor și voievodul Ștefan cel Mare. „Împăratul" Maximilian, formal rege al Ungariei, schimba solii politicoase cu Vladislav, dar trata în secret pentru preluarea efectivă a puterii, incitând pe supușii regelui Jagiellon la revoltă. Ștefan cel Mare, pe atunci vasal al lui Vladislav, participa la „conjurația" pentru răsturnarea sa. Raporturile de suzeranitate-vasalitate existente, plata unor subsidii, vărsarea unor sume de bani de către unii puternici către alții considerați mai slabi sau invers, prestarea unor jurăminte și luarea unor angajamente erau, toate, aspecte destul de relative și schimbătoare.

Cel mai prestigios și mai înalt în rang suveran al Europei, conducătorul Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, Maximilian I, îl asigură pe principele Moldovei că-i va presta la *Reichstag* „jurământ foarte strict", întărit „cu sigiliul cel mare dublu secret". În toată corespondența avută de cei doi conducători în anii 1497-1498, verbal sau în scris, Moldova este numită în chip constant *regnum*, exact ca Polonia sau Ungaria, în primul rând deoarece era percepută drept egală în rang cu aceste mari „crăii" vecine (termenul *regnum* are și sens de „țară" ori „stat suveran")[38]. Moldova era o „răsplată regească", de vreme ce Jan Albert dorea, încă de la 1494, să-și întroneze fratele mai mic, pe Sigismund, în locul lui Ștefan[39]. Era o înfruntare politică, monarhică, și chiar etnică pentru mulți, inclusiv în Regatul Ungariei, în care se impusese „între unguri" valahul Ștefan, atacat pe temeiul originilor sale de învinsul Jan Albert, dar nu de autorul anonim al raportului din 1498[40].

Raportul secret din 1498 pune în lumină tocmai atitudinea pragmatică a principilor epocii, subminarea reciprocă a puterii lor, versatilitatea lor[41]. Din perspectiva Moldovei, documentul arată marele prestigiu al lui Ștefan, actor principal pe scena politică internațională, protagonist alături de „împăratul" creștin în menținerea unui anumit echilibru al puterii în Europa Centrală. Punerea atacării Moldovei de către poloni la 1497 alături de atacarea Noii Rome de către otomani la 1453 și considerarea ambelor evenimente ca mari nenorociri pentru întreaga Creștinătate demonstrează nu numai rolul major atribuit de Ștefan Valahiei răsăritene în apărarea civilizației creștine, ci și faptul că cei mai importanți factori politici de-atunci erau conștienți de acest rol[42].

Cu toate că Ștefan a rezistat în Transilvania – spațiul de care depindea, conform cuvintelor lui Maximilian[43], supraviețuirea sa – „conspirația" nu s-a finalizat. În mod cert nu s-a finalizat în sensul maximal dorit de Maximilian și Ștefan, stăpânitori, în februarie 1498, peste câte o jumătate din Ungaria (tot după vorbele lui Maximilian)[44]. „Conspirația" a dus, totuși, la pacea tripartită, pe picior de egalitate, de la Hârlău din iulie 1499 dintre Moldova, Ungaria și Polonia[45], ceea ce nu era puțin lucru. Imaginea unei Moldove prestigioase, pol important de putere în regiune, a rămas, alături de efigia principelui său, numit de străini *Stephanus ille magnus*[46], iar de români „Ștefan cel Mare și Sfânt".

Anexă documentară

Modus conspirationis Romanorum regis Maximiliani cum Stephano,/
waywoda Moldavo, contra statum serenissimi principis domini Wladislai,/
Dei gratia regis Hungarie, Bohemie etc. et similiter contra statum serenissimi principis/
domini Alberti, Polonorum regis, primus initam cum prefata maiestate regis Hungarie/
et strictissimo iuramento firmatam perpetuam pacem et concordiam.

Cum superiore anno hoc est 1497, regia maiestas Hungarie pro quibusdam urgentissimis negotiis/ regni sui Bohemie disponendis in Bohemiam concessisset, et ne interim negotia regni sui Hungarie/ negligerentur, palatinum eius regni,

spectabilem et magnificum Stephanum, comitem de Zapolya[47]*, qui vices interea/ regias exequiretur, loco sui reliquisset in Buda, Stephanus, waywoda Moldavus, sumpta occasione/ ex absentia regia, perfidiam quam diu recorditam in corde gestaverat, his cepit modis detegere/ et agitatam antea cum rege Romanorum secretissime contra regiam maiestatem intelligentiam, non tamen prius conclusam/ his rursum agressus est modis concludere et finaliter terminare.*

Misit duos nuntios suos in primis ad regem Romanorum quorum alter vocatur Petrus More[48]*, alter vero/ Iohannes, castellanus castri Kykellewar*[49]*, olim per regium predecessorem Mathiam dicto, Waywode in/ partibus Transsilvanis collati et per hos quidem nuntios misit certas litteras clausas ad ipsum Romanorum regem cum pluribus/ scriptis aliud vero eisdem nuntiis tunc in mandatis non dedit nisi, ut peterent Brancam*[50] *pro cura pedis/ a rege Romanorum redditis cum prius fideliter litteris suis eidem regi Romanorum acceperant autem iidem nuntii in/ commissis, ut palatinum Bude adirent et ab eo litteras salviconductis impetrarent quod et fecerint./ Datus est autem salvusconductus per palatinum, qui et associari eodem nuntios fecit Iaurinum usque*[51]*/ et misit per eosdem nuntios idem palatinus litteras clausas similiter cum pluribus introscriptis, rogando eos,/ ut regi Romanorum fideliter redderent. Quas et reddiderunt, deinde cum petissent Brancam cirurgicum,/ respondit rex Romanorum non habere talem cirurgicum sub universo dominio habereque illum carum eo quod fiant/ ei commendatus per oratore regis Sicilie vecum tamen petitioni waywode velle libenter complacere.*

Statim itaque deputavit Brancam et ordinavit ut iret cum nunciis, fetit[52] *tamen eosdem expectare septimanis/ decem, quousque cursor suus cum litteris ad waywodam*[53] *missus reverteretur, interea vero advocatis in secretam audientiam/ nuntiis prefatis, dixit eis de apparatu serenissimi*[54] *regis Polonie contra waywodam dominum eorum et subiunxit/ olim scivisse apparatum illum* [...][55] *futurum, sed speraret quod nihil lucri de hic apparatu rex/ Polonorum reportaret, quia olim* [...] [56] *defueratque waywodam, quid facere deberet contra Polonos similiter/ et plures ex dominis Ungaris sibi* [...][57] *cogniti, qui istud futuram olim persenserant, bene interuxerant/ waywodam quid agere deberet, et hiis datis subrisit, dixitque quod rex Hungarie missurus erat exercitum/ in subsidium waywode, et etiam certo ex dominis Hungaris mittere debebant exercitus suos, sed in hec certus esse//*[f. 1v] *deberet waywoda quod Hungari contra Polonos ne pugnarent, voluit eciam quod iidem nuntii/ cum oratore regio, quem tunc maiestas sua ex Praga ad regem Romanorum miserat, domino de Plawen*[58]*/ colloquerentur quia per illum negari fecerat regiam maiestatem, ut ipsis nuntiis iter tutum pateret per dominia/ regie maiestatis, primus ea dominum de Plawen premisit duobus diebus ad regiam maiestatem et ipsos nuntios sequi fecit/ cum Branca et alio adiuncto sibi nuntio vel oratore.*

His vero nuntii cum Branca, venientes recto itinere in Hungariam, repererunt maiestatem regiam Bude,/ iam ex Bohemia reversam et petiverunt salvumconductum seu litteras passus a regia maiestate, pro seipsis/ et pro Branca et socio, sed cum recederent a rege Romanorum, iussum eis fuit ab eodem rege, ut huiusmodi/ litteras adhibito etiam auxilio domini palatini impetrarent, cum vero nuntii allegarent, timere illum/ ne forte aliquid de negocio domini eorum persentiens, eos capturari faceret, respondit rex Romanorum quod sane/ et sine omni prorsus suspitione vel formidine posserit illum semper adire, quia iam ipse[59] *dominus rex/ Romanorum certus esset de omnimoda voluntate palatini, et ipse palatinus similiter intelligetur mentem regis Romanorum/ digressi autem a rege Romanorum duos oratores, unum episcopi Quinqueecclesiensis*[60] *et alium Laurentii ducis*[61]*, ad ipsum/ regem* [...] *missos iidem nuncii waywode secum reduxerunt ad dominos suos.*

Intimavit autem per ipsos nuntios rex Romanorum vayvode Moldavo, ut nihil de ipso dubitet, sed confidat de ipso/ rege Romanorum sicuti proprie de seipso quia [...][62] *nullo vult eum derelinquere, et de rege quoque Hungarie waywoda/ ipse nihil dubitet, quin eum modis omnibus iuvabit, verum si quid adversi waywode contingeret vel ab/ Hungarie rege, vel a rege Polonie, ipse rex Romanorum statim per viam Corvini ducis, ipsum waywodam adiuvat/ et gentes mittet secretomodo ad Strigoniensem*[63]*, ad Quinqueecclesiensem episcopum, ad Laurentium ducem, ad palatinum et ad Bartholomeum Dragfy, waywodam Transsilvanum*[64]*, de quibus omnibus certus esse rex Romanorum, quod/ isti omnes waywode in casu necessitatis succurrent, sed ad Strigoniensem dixit*[65] *habere unum dumtaxat hominem/ secretum per quem solum vult ille sibi per nos, inquit, intimari. Dixit etiam rex Romanorum, quod dominus/ palatinus et dux Laurentius non erant serie concordes, sed cum Wyennam*[66] *aderimus nos inquit/ modis omnibus concordabimus eos et invicem*[67] *pacificabimus.*

Cum nuntii ad waywodam unacum Brancam et[68] *Nicolao Kalmanych*[69]*, qui Brance in socium/ adiunctus fuerat, pervenissent rela...* [...][70] *regis Romanorum et litteris credentialibus presentatis, intellexit/ idem waywoda Brancam, qui suo colere* [...][71] *missus fuerat, principalem esse inter alios oratorem,/ et accersito eo locutus est cum illo* [...][72] *uno dumtaxat interprete presente, quatuor integras/ horas, illo vero ad hospitium remisso accersivit et alium videlicet Nicolaum et illius quoque relata/ seorsum audivit quasi duabus horis emisso et illo ad hospitium vocatis nuntiis suis waywoda,//* [f. 2r]*: qui cum Branca redierant et vos quid rettulistis, inquit, nobis a rege Romanorum respondentibus/ illis, id inquit, nobis rex Romanorum referre mandavit, nihil est, inquit, quod vos ambo et socius/ Brance ad nos attulistis, Branca est verus et solus orator, vos omnes estis velut frasce/ et doleo, inquit, quod tantus vir et tali fructus officio orator scilicet? tanti regis debeat ad hoc vale/ ministerium curam pedis nostri adhiberi, sed primus quam serenissimo regi Romanorum ita placuit fungatur officio/ oportet pro hoc certe beneficio sue maiestatis nos quoque omni obsequio nostro gratificabimur ei, et ab eo/ tempore quem per annum integrum quottidie vocatus ad waywodam sub specie medendi fuit cum waywoda,/ ipse Branca aliquando tribus, aliquando duabus horis, raro unam vel dimidiam cum eo pausavit horam/ remitis semper arbi...*

Exinde Paulo[73] *primus ad* [...] *Brance, Nicolaum illum Kalmanich, qui cum Branca venisse orator/ supra memoratus est, rursum ad ipsum regem Romanorum idem waywoda expedivit cum multis intimates/ et litteris ad regem Romanorum scriptis, quiquidem Kalmanich, circa festum Nativitatis Domini, Budam appulit,/ clanculum autem apud superiores Calidas Aquas*[74] *ne persentiretur ab aliquo, concretum tunc glacie Danubium pertransivit et non se tanquam ostenderis acceleravit Strigonium ad reginam Beatricem./ Quid cum ea tractaverit, id relate vero*[75] *huius negotii ignorat, hoc tamen dicit quod per eum quoque intimavit/ aliquotiens rex Romanorum ad waywodam et waywodam similiter ad regem Romanorum quatenus teneretur modus talis/ cum regina, ne aliquando pacifice detur cum regia maiestate, ne ve ullis pollicitationibus flecteretur/ ad hec ut compromissum si quod inter ipsum et regem Hungarie est eidem regi relaxaret.*

Interea Thomaj prepositus minor Quinqueecclesiensi[76]*, qui olim servitor eiusdem waywode, primus sepius orator regius ad ipsum waywodam extitit, et illius precatu beneficium eciam quod habet assecutus est, sentiens clam abiise/ Kalmanych, statum insecutus est eum, et prope castrum regium Tata*[77]*, in una villa illum reperiens/ plurima cum eo tractavit in secreto, dicitur autem cum eo laborasse potissimum pro prepositura Demesiensi/ iuxta Wyssegradum*[78]*, que tempore confirmate pacis inter regem Romanorum et regiam maiestatem Hungarie fuit per maiestatem regiam/ collata cuidam Johanni Polham*[79]*, consiliario eiusdem regis Romanorum, pro qua prepositura waywoda Moldavus/ rogatu eiusdem Thome prepositi apud regem Romanorum intercesserat, ut dignaretur huic suo alunno conferre/ et illum Polham de domino* [...] [...]*ama*[80] *contentare. Et quia id se facturum rex Romanorum/* [...] *citus*[81] *fuerat, ego*[...] [...]*am*[82] *Kalmanych, ut nomine waywode regratiaretur regi/ Romanorum*[83] *id promissum,* [...] *hanc*[84] *promissionem suam producetur ad effectum, hic/ idem Thomas prepositus* [...] [...]*ficari*[85] *waywode suo nuper etiam Sigismundum quedam euntem/ a rege Romanorum ad waywodam* [...] [...]*ciari*[86] *et conducti cum homine waywode, qui venerat circa festum/ Penthecostes*[87] *cum Turcorum rumoribus ad regiam maiestatem.//*

[f. 2^{v}] *Primus quam Kalmanych per waywodam Moldavum ad regem Romanorum est remissus, quod fuit circa festum Epiphaniarum*[88]*,/ venit itaque unus cursor*[89] *regis Romanorum ad waywodam, et attulit unas grandes litteras clausas/ fuit autem famulus Iacobi Zekel, nomine Urbanus*[90]*, et ipse relator huius negotii expectabat, ut/ esset interpres inter illum et waywodam, sed adhibitus est alius pro interprete, non tamen diutius et ille/ remoratus est per waywodam, sed statim primus quatuor dies adiunxit secum waywoda unum famulum suum, Demetrium*[91]*/ nomine, scientem latinum sed Hwssitam. Et misit ad regem Romanorum, qui venientes per Lippam*[92]*, venerunt/ Batham*[93] *et inde ad Quinqueecclesias, et deinde ad ducem Corvinum, illum hominem waywode*[94]*, Petrus More, primus ea tum rursus ad regem Romanorum ascenderet, obvium habent revertentem in una villa/ tricesimali supra Owar*[95]*, cum vero quireret de altero socio, cum quo missus fuerat, dixit regem Romanorum/ remisisse illum ad Iacobum Zekel, dixit eciam quod hoc intimatum fuit per waywodam ad regem Romanorum/ per illum quod videlicet idem waywoda in brevi missurus esset ad suam maiestatem unum secretissimum nuncium, cum quo/ dominus rex Romanorum remota dubitatione loqui secure posset, nesciebam, inquit, te esse illum futurum/ hoc tamen scias quod bene remuneraberis a rege Romanorum. Quod et factum est.*

Cum accessisset Petrus More ad regem Romanorum voluit rex ut legationem publicam diceret in publico,/ et adhibuit secum ad audientiam Georgium[96] *ducem, Fredericum*[97] *ducem*[98]*, Iohannem*[99] *ducem et Gasparem*[100]*/ Maag, consiliarium suum iam* [...] [...]*ibus nuntius mandata waywode exposuit que in publico dici commiserat/ dominus suus waywoda et dixit q*[...] [...] *Moldavie intimasset, regem Polonie dum fingit velle/ ire contra Turcos proditorie venisse se ipsum, et per hoc quod fecit tantam cladem in Christianitate editam/ quanta vix unquam fuit edita, vel in ipso Constantinopolitano excidio, et quia duo fratres essent rex Hungarie/ et rex Polonie scire daret serenissimo Romanorum regi quia se ipsis duobus fratribus waywoda nunquam amplius consideret,/ unde et rogaret idem waywoda Romanorum regem, ut dignaretur eum in tutelam suam unacum regno suo suscipere/ et in casu necessitatis non derelinquerentur. Ad hec statim rex Romanorum respondit presentibus ducibus prefatis,/ qualiter uteraque dictorum regum sciuta sanguinis affinitate sibi iunctus esset et ideo waywoda/ nil deberet curare, quoniam ipse vellet omnino materiam dissensionis componetur inter ipsos reges et waywodam./ Ne dubitet, inquit waywoda quitquam de nobis … nos*[101] *illum nichilominus in omnem eventum non deseremus,/ sed cum his illustrissimis ducibus et cum aliis* [...] *principibus*[102] *preparabimus nos contra Turcos adhortabimur,/ autem ad hoc idem faciendum et regem Hungarie* [...] *missuri*[103] *autem propediem summus oratore nostrum pro hac tam/ ad ambos regias maiestates. His d*[...] [...] *audientia*[104] *est soluta.*

Eodem die rex Romanorum dedit nuntio [...] [...][105] *Tunc idem nuntius* [...][106] *litteras credentiales,/ ut prius sed alias waywode litteras* [...] [...]*ans*[107] *presentavit Quinqueecclesiensis*[108] *dixit rex Romanorum/ non esse tutum talia per amplius litteras con*[...] [...][109] *perire littere vel intercipi et confusio vel/ perturbatio in hiis rebus evenire. Quide ne fre*[...] [...][110] *daret*[111] *tot tales deinceps et tam industrios homines/ ad se mittat, quodvis capitibus et non litteris talia* [...]*eto*[112] *committantur intimata vero waywode hec fuerunt:*

[f. 3^{r}] *Serenissime rex, intimat vestre maiestati Stephanus waywoda quod maiestas vestra nunquam fuit propinquius ad obtinendum/ regnum*[113] *Hungarie quam nunc, si tamen maiestas vestra non dormitabit, sed primus habita cunctatione festinantur/ laborabit, quia hec primum est quod ego regem Polonie nihil curo, habeo siquidem auxilium sufficiens a/ cesare Turco. Ipsi quod reges alter alterum iuvare nequibunt, quia non bene stant ad invicem concordes,/ itaque nec pluris regem Hungarie facio, quia nec Hungari diligunt eum ad regnum quippe Hungarie*[114]*/ necessarius esset homo vivax et agilis*

et impiger ad negotia exequenda festines igitur/ agitare negotium quod pre[115] *manibus tuis est et doceas vie quid facere debeam, inter nuntii eciam qui inter/ nos ambulant tot litteras non perserant, quia poterunt littere ammitti et negotia disturbari, de quibus hominibus/ in regno Hungarie* [...] *maiestas tua confidit, alliciat eos magis atque magis et cooperetur, ut mequod certificet cum/ eis ut rem hac* [...] [...] *agredi confidentius et inter nuncios non negligat maiestas tua mittere ad me continue/ nec ambulent* [...] *excitu, sed paucis incedant et quia necessarius sum sepius medico optime/ cogitavit maiestas tua de Branca ad me mittendo, quia sub hoc colore omnia negocia nostra disponere poterimus,/ ita ut nemo de nostris invicem tractatibus quitquam persentiet.*

Post quatuor dies, rex Romanorum dedit certam instructionem nuntio ad dominum suum waywodam in scriptis perferendam/ et inter cetera remisit se ad Iane, oratorem suum, parilo ante ad waywodam missum et ad eius relata/ ille inquit waywodam de ultimata intentione nostra unacum Branca, similiter orator nostro avizabit/ deinde hec dedit nuntio responsum. De nos inquit multas salutes waywode nomine nostro agere quod/ nos maximas Deo gratias de ista victoria contra regem Polonie obtenta, dicas sibi quod non se deserat,/ sed continuet negocium contra Polonos, tam cum Tartaris quam cum Turcis et cum Turco habeat fructissimam/ intelligentiam dum modo a Christianitate pr[...]*s*[116] *non divellatur maneat autem in tali intelligentia cum Turco/ interim quousque ego dispositus rebus meis cum Austriam revertari et curet nrgotium cum illis quos scit/ et qui apud eum*[117] *sunt iam ex nomine designati, ut inter Wladislaum regem Hungarie et Iohannem Albertum regem/ Polonie aliqua unio vel concordia non sequit, quia aliqui sunt in Hungaria prelati quo ad hec instant ut/ ipse maiestates inter se concordent, alii vero* [...][118] *contrarium sentiunt, sciunt namque et certi sunt quod si isti duo/ fratres concordabunt et inter se unient* [...] *palatinus regni, episcopus Agriensis*[119] *et Quinqueecclesiensis, item dux/ Laurentius, dux Corvinus et waywoda Transsilvanus statim debebunt perire, quum episcopus Agriensis fuit/ nobiscum cum Nicolao Banfy*[120] *un*[...] [...]*ato*[121] *in Wyennam strictissimo sacramento iuravit nobis/ de cuius fide erga nos* [...] [...] *cunque*[122] *igitur homo waywode veniet ad episcopum Agriensem/ solum modo de nobis* [...] *quitquid*[123] *ipse waywoda wlt ilico idem Agriensi significabit/ nobis si autem homo* [...][124] *ad Agriensem pervenire non posset, saltem perveniat/ ad Bartholomeum Dragfy* [...][125] *ipse eum simili iuramento obstructus est nobis/ et illi omnia que v*[...] [...][126] *in secure referat nihil omnium titulando ipse autem ilico/ nota faciet ep*[...] [...][127] *sine dilatione omnia que acceperit fideliter significabit nobis//* [f. 3v] *mittat autem ad istos omnes supranominatos dominos Hungaros. Sed super omnia ad episcopum Agriensem et/ waywodam Transsilvanum dominus tuus waywoda confidentur sine intermissione homines et nuntios/ suos poterit et secure quotiens necesse fuerat ad eosdem litteras mittere, quia non propalabuntur/ futurum est autem, quod Hungari propediem habituri sunt dietam dietam in Hathwan, sed credimus quod ipsa/ dieta ad aliquid tempus prorogabitur, multitudo regnicolarum Hungarie nimis est perturbata et/ confusa, videns illam inordinationem et pessimam dispositionem regni, qua universum regnum Hungarie laborat tempribus moderni regis, aulici et militis, qui temporibus prioris regis/ erant optime provisi et tenebuntur in honore, huius moderni regis temporibus omnes negliguntur/ et fame moriuntur. Neque*[128] *habent servicium aliquod vel honorem, castraque finitima/ sunt penitus neglecta et pessime provissa, ita ut in omnibus illis homines ad custodiam deputati/ fame moriant. Ego vero grandem dispositionem et maximum iuramentum habeo cum rege/ Hungarie et regnum Hungarie finaliter est meum, meam*[129] *itaque compositionem cum ipso rege/ Hungarorum palam infringere non possumus, nec tam antissimam fidem, salvo honore meo/ violare mihi licet* [...] *notabili et rationabili causa , sed ex quo video tam notabile et/ evidens periculum rege* [...] *nec solum illius regni, sed et meum et totius Christianitatis/ periculum necesse est mihi ac conservando regno Hungarie et evitando illius periculo providere./ Ex quo autem hec palam est quod ea que* [...] [...]*nsit*[130] *rex Hungarie vobis et universes Hungaris non/ servavit nec servat, nec vos uti obligaretur defendit, nec vos obligamini ut eum pro domino/ vestro teneatis, propterea in istum modum* [...][131] *incipiatis negotium ut cum istis omnibus iam ex nomine designatis/ sitis uniti firmiter et sit inter vos* [...]*es*[132] *certa fides et promisso. Si videatis tractari concordiam/ inter ambos fratres, regem Hungarie et regem Polonie quod proculdubio attemptabitur, vos quantum cumque/ disturbare ipsam pacem seu concordiam potetis, disturbetis et contra nitamini ne ullo pacto perfici possit,/ verum si videretis alter fieri nullo modo, quin fratres ipsi concordent, vos quod non reluctemini/ quia si eciam pacificabuntur, ante omnia* [...]*cebit*[133] *eos collato invicem mutuo subsidio Turcos propellere/ de finibus suis et ab incursatione contra* [...][134] *eosdem coercere, quo in labore oportebit eos per aliquod/ tempus occupari, tum vero liberari* [...][135] *Turcorum periculo fuerint quamprimum ad invicem personaliter convenient/ et ibi tractabunt de modo quo* [...] *agrediantur et primum ad uno vestrum incipient/ et uno perdito, alium ex vobis agr*[...] [...] *periculum*[136] *unius, aliorum vester consilio utentur/ donec vos omnes disperdent* [...]*tiana*[137] *eorum rasura (casura) et* [...] *super palatino prius ea/ eo disperdito super te waywodam* [...][138] *partes Transilvane intrabunt et te de/ tota terra tua disperdent, ego* [...] *cum illis*[139]*, quia pro facienda/ cum illis pace multum apud te instabilis* [...][140] *palam reffere non esset sibi sibi tutum.//* [f. 4r] *Sed hec dice et te admoneo ne te illis unquam confidetis, postquam vero negotia incipient, statim significes/ nobis. Et ego cum capte et presenti et cum omnibus viribus meis statim accurram postpositis omnibus/ aliis negotiis meis. Et auxiliabor tibi quia auxiliabor regno meo Hungarie, interea tu waywoda/ et omnes alii domini Hungari prescripti, qui him secreti nostri, conscii estis unanimiter operam et omni/ studio infestatis, quo comitatus regni omnes quoscumque potestis alliciatis vobis et attrahatis ad facendam/ vobis et hec negotia sollerter et omni sollicitudine et sub maxime secreto agitetis. Et facile/ ut de voluntate ipsorum comitatuum certi sitis misimus eciam oratorem nostrum ad cesarem Turcorum,/ ut nobis treugas*

disponat ad certum tempus, ne dum ista negotia similiter terminabimus Turcorum nobis/ impedimentum obsistat fuit autem aput nos orator cesaris Turcorum adductus per Venetos, mittat/ et waywoda oratore suum ad cesarem Turcorum, quia scimus ipsum waywodam nunc apud cesarem in bona/ gratia et omnia eius re[...] [...]*ndici apud cesarem posse et cooperetur omni studio et diligentia adhibita,/ ut treuge nobis cum ill*[...] [...] *omnibus disponantur, ut usque exitum huius negotii quod nunc per*[141] *manibus/ habemus et tractamus* [...] [...]*s curam vel formidinem de incursatione et hostilitate Turcorum, et/ videlicet eo liberens possimus* [...] *perfinendis istis negociis, sicuti et de ceteris rebus nostris iam procesionem/ fecimus et facimus in dies ut non irretiamur aliis negotiis, dum isti perfinantur bonomodo tractavimus autem*[142]*/ cum dominis electoribus Imperii et effecimus quod propediem erit transitus noster in Urbem*[143]*. Quando id erit/ honor suus in omnibus waywode per* [...] [...]*ostituetur*[144]*, invitans per hec verba et innues, ut waywoda/ eo tempore non negligat oratores suos* [...] [...]*pues*[145] *in Urbem mittere ad coronationem regis Romanorum./ Et hec inquit propediem transitus noster in Urbem fieri deberet prout superdictum est, nos super hec cum electoribus/ Imperii concordasse propter hec tamen negocium* [...] *has*[146] *causas, apparatum eciam meum in Urbem interim differam/ et prorogabo, astendam autem propedie* [...] [...]*m*[147] *que ad*[148] *est in Freybwrg*[149] *inter electores et/ principes Imperii et cum eis super isto* [...] [...]*gentur*[150] *conferam et tractabo et modis omnibus/ efficiam quod et ipsi in exequendis h*[...] [...]*ebus*[151] *auxiliabunt nobis et omne presidium ministrabunt./ Unde et omni studio dabo operam* [...] [...]*parabor, quod cum omnibus illis pacificabor et si que essent eciam/ inter me et inter nonnullos different*[...] [...] *dissensiones modis omnibus consonam, habemus et quedam/ valde ardua negotia cum rege* [...] *consonere. Cum quo etiam similiter constituar ilico prius finitam/ in Imperio dietam et omnia negotia* [...] [...] *eodem rege disponemus vel saltem in bonis terminis relinquemus/ propter istas causas ta*[...] [...] *in perfinendis huiusdem negotiis occupabimur, impedimentum/ aliquid vel hostiliter* [...] *negotia nostra vel utrumque confuse relinquenda non/ mittatur, ut videlicet* [...] *in Hungaria peragendis vacatur possumus. His vero/ omnibus dispositis et* [...] *e*[...] *concedemus et tunc omnia finaliter determinabimus/ interea vero et negotia* [...] *semet ipsas ostendent, quia multi inter nuntii incipient//* [f. 4[v]]: *hincmodum discursare et ex frecventibus hincmodum intimatis qualis rei benegerende occasio conptanda sit/ apparebit. Scit autem waywoda et optime intelligit omnia negotia nostra, que nos fidei sue confesi sumus/ propterea hortamur, ut cum aliis omnibus sibi notis et supra nominatis, provideat ad omnia pro seipso et pro/ filium suo et pro heredibus et posteritatibus suis, ut amoveat tantum periculum a se et a regno suo, nunc/ nunc tempus est quo facile poterit omne malum impendens evadere et se ac regnum suum et omnem/ suam posteritatem in eternam libertatem et vitam quietissimam et securam vendicare.*

Hec omnia cum nuntius ex ore regis Romanorum cognovisset, et iam dicendo finem fecisset, facto/ aliquantulum silentio rursum ita fari cepit, adoperatur inquit waywoda cum dominis Ungaris cum/ quibus iam poterit esse securus illis videlicet supernominatis et efficiat cum comitatibus regni Hungarie ut/ perseverent in pertinacia sua, ne dent subsidium aliquid regi Hungarie sperandum est enim quod si/ auxilium illum [...] *hec firmiter credimus a regnicolis non prestabitur ad quod et domini supradicti/ modis omnibus* [...] *impendent, sicuti nobis firmiter promiserunt rex Wladislaus fame coactus sponte/ sua*[152] *de regno Hungarie exire compelletur, et optimum factu erit, ut famescentem eum exciamus./ Ecce autem propediem ut prediximus ascensium sumus ad dietam in Imperium, que dieta sicuti presens conmemoravimus,/ celebrabitur hiis diebus proximis in Freybwrg, illic dum constituti fuerimus, aderunt et electores/ et cancellarius / Imperii, qui hoc secretum duplex sigillum nostrum maius, quod previum vero illuc/ venerimus, faciemus cum ipso* [...] *est archiepiscopus specialis Imperii, quod sub maiore/ duplici sigillo mittemus waywode* [...] *patentes cum fide et iuramento nostro strictissimo, in/ quibus quidem litteris declarabitur quam* [...] *dominum tuum waywodam, unacum regno suo Moldavie/ recepimus in tutelam et specialem protectionem salvam nostrum, ita ut deinceps obligati in perpetuo sumus ipsum/ waywodam et heredes seu posterum* [...] *unacum toto regno Moldavie non minus quam prope/ bona nostra hereditaria et signater* [...] *Austrie et Stirie, contra omnes eum ledere/ volentes difendere, habebimus* [...] *dominum tuum oratores nostros, si inprimis Brancam/ qui super omnibus dominum tuum certificabis* [...] *mentem nostram latius apertusque illi declarabunt/ et vicissim ea omnia quecumque v*[...] [...]*cum illis conferre et per viam illorum nobis intimare./*

His finitis expeditus est secretius et [...] *finem cum aliis oratoribus inter rogatus/ a waywoda. Quid responsi a rege* [...] [...]*um retulit*[153] *que ex ore*[154] *regis Romanorum/ acceperat, intelligens tam nefaria* [...] [...] *nentis Hungarie et contra statum illius/ ac totius regni Hungarie detrimentum* [...] *eciam de manu* [...] *ipsius regis/ Romanorum scriptam, que pliare* [...] *longissima ut sue* [...] *est intimata/ eidem nuntio de manu regis Romanorum* [...] *waywode fideli et* [...] *maximo//* [f. 5[r]]: *secreto assignari commissa non presentavit, sed in suppresso retinens, dixit regem Romanorum non/ aliud intimasse vel potius respondisse ad intimata waywode nisi hec quod salutare nomine suo waywode./ Et diceret habere oratores suos apud waywodam Iane*[155] *videlicet et Branca cum plenaria et omnimoda/ instructione missos, intimavit inquit per me rex Romanorum quod quicquid dominatio sua vult disponere cum ea/ poterit confidentia omnia disponere et concludere cum qua prope concluderet cum sola regium maiestate Romanorum./ Cum igitur rursus et iterato quireret si quid amplius intimasset respondit nuntius nihil intimasse/ et tunc perfuit exemplum waywoda, volens notare per hec stultitiam nuntii, tu, inquit, alias cum visis fieris/ mihi homo sam cerebri et integre mentis, ambulasti nunc quemadmodum stamen cum tela/ texitur transversaliter iactitatur et in medio rumpitur, ita tu in medio negotio nescivesti ambulare/ et ubi ostendere* [...] *prudentiam debueras ibi deferisti*[156].

Dicit idem nuntius quod [...] *an instructionem illam in scriptis sibi datam per regem Romanorum/* [...] *waywode in s*[...] [...] *et mandata sibi commissa referre waywode deberet/* [...] *considerans quantum* [...] [...]*nuntum tractaretur et subinde cogitabimus in/ ordine secessisse* [...] *instructionem waywode presentare et intimata/ per ordinem referre ...* [...]*em elevatus a terra acervus*[157] *fuerat sese deponans//* [f. 5^{v}] *dormitare cepit et mox nota* [...]*dam persona ex nobilitate Hungara unam personam et regia maiestas/ cognant licet iam defunctam* [...] *est sibi oblisati ante oculos, ita dormientem nuntium compellans./ Hens inquit illum et ingrint iterum regestum inquit instructiones tibi date quidem/ sum tuo gestas presentare waywode non debeas quia maxima per hec sanguinis Christiani/ effusio causabitur moxque* [...] *statuit regestum illum nullo presentare nec intimata referre/ sed licentia a domino suo accepti exivit festivam in Hungariam et maiestati regie fecit se/ in servitium commandari per waywodam Transsilvanum cum litteris waywode Moldavi in sue commandarem/ ad waywodam scriptis ita prius ea hec omnia regie maiestati ex ordine declaravit cogitans quantum/ periculi utreque fraterne maiestati et regnis eis sub litis posset evenire si hec omnia ipsis ignorantibus/ et ad precavenda talia se tecum nescientibus, contingere per ipsos conspiratores executioni demandant.*

1496 [!][158]*. Puncta pacificationis et accorda inter Stephanum vajvodam Moldavum et regem Romanorum Maximilianum contra statum domini Wladislai Regis Hungarie conspirantes. Copia lectu difficilis*[159]*.*

Note:

1. Liviu Pilat, "Dynastic Conflicts, Alliances and the Ottoman Imperial Policy in the Northern Black Sea", în *From Pax Mongolica to Pax Ottomanica: War, Religion and Trade in the Northwestern Black Sea Area (14th-16th Century)*, Ovidiu Cristea, Liviu Pilat, (Leiden: 2020), 192-214, cu observația, că, la 1497, Maximilian I a făcut ceva mai mult decât numai să-l felicite pe Ștefan pentru victoria sa asupra lui Jan Albert (p. 212, nota 122).
2. Veneția l-a acuzat ulterior (1499) pe unchiul Biancăi Maria, Ludovico *Il Moro* Sforza, că-l instigase pe Baiazid al II-lea să pornească război împotriva republicii. Gaetano Cogo, "La guerra di Venezia contro i Turchi (1499-1501)" (I-II), în *Nuovo Ateneo Veneto*, X, 1 (XVIII) (1898): 5-76; XI, 1 (XIX) (1899): 97-138.
3. P.E. Kovács, *Corvin János házassága és a magyar diplomácia*, în „*Századok*", CXXXVII, 4 (2003): 955-971.
4. Ovidiu Cristea, "O altă istorie: campania din 1497 în „Jurnalele" lui Marino Sanudo, în Analele Putnei", V, 1 (2009): 39-50. Dezinformarea venețiană a fost, probabil, și rezultatul unei alte dezinformări, cea a Porții, care astfel își ascundea adevăratele obiective (așa cum mai procedase de-a lungul timpului).
5. Pop-Simon, *Moldova și celălalt imperiu*, 354-355.
6. Vikentij Makušev *Monumenta Historica Slavorum Meridionalum vicinorumque populorum e tabularis et bibliothecis italicis derompta*, I-2. *Genua, Mantua, Mediolanum, Panormus et Taurinum*, (Belgrad: 1882), no. 15, 137.
7. Ignácz Ácsády, *Régi magyar birtokviszonyok 1494-1598* (=„Értekezések a Történelmi Tudományok Köréből", XVI, 3), (Budapest: 1894), 24, 32, 38. În Voievodatul Transilvaniei, Ștefan era depășit ca posesiuni numai de Ladislau Geréb, episcopul Transilvaniei (vărul lui Matia), și de Ioan Corvin. La nivelul Ungariei, îl întreceau mai ales familiile Zápolya și Branković. Dar, cu Moldova sa alături, domnul era cel mai puternic vasal al Budei.
8. În acest sens pledează și acuza lui Vladislav la adresa lui Maximilian din primăvara lui 1497: regele romanilor îi dăduse domnului Moldovei *streit und gelt* (*Regesten Maximilian*, no. 4914).
9. Pomenita acuză a lui Vladislav ar susține interpretarea că inițiativa „*conspirației*" i-a aparținut lui Maximilian. Oricât de bogat și de bine conectat ar fi fost Ștefan cel Mare în Regatul Ungariei, mai ales în părțile sale răsăritene, el nu avea relațiile cerute de o rețea de anvergura celei implicate în „*conspirația*" de la 1497. În măsura în care, în acest caz, îi putem da crezare întru-totul autorului raportului din primăvara lui 1498, Maximilian a fost cel care a stabilit regulile sale de comunicare cu Ștefan.
10. După ce marii feudali păreau să-și fi rezolvat diferendele, cel puțin pentru o vreme (cel mai certăreț pare să fi fost Ioan Corvin, intrat în conflict atât cu Ștefan Zápolya, cât și cu Ștefan cel Mare), cu Zápolya în zona Slovaciei de astăzi, cu Újlaki în ceea ce mai rămăsese din Regatul creștin al Bosniei, cu Ioan în Croația și cu Ștefan și Drágffy în Transilvania și Maramureș, un evident partaj, aprobat de Maximilian, se contura în teritoriile acoperite de Sfânta Coroană a Ungariei, râvnită de regele romanilor. Este tocmai tabloul creionat de discutatul raport anonim.
11. Este una dintre marile surprize ale raportului anonim. Ștefan atacase domeniile maramureșene ale Beatricei după ce Vladislav îi confirmase domeniile din Transilvania, acesta din urmă dorind să scape de fosta văduvă a lui Matia (Mihai Diaconescu, *Răscoala nobililor maramureșeni din 1492*, în vol. „Nobilimea românească din Transilvania", editori I. Drăgan, M. Diaconescu, (Satu-Mare: 1997), 185-196).
12. Nicolae (Miklós) Bánffy, din ramura Losonczi-Bánffy a clanului, era căsătorit cu Margareta, fiica lui Johann al II-lea cel Crud de Sagan. Margareta fusese dorită, pare-se, de Matia pentru el. Din acest motiv, monarhul huniad i-ar fi și luat cu armele lui Johann al II-lea Ducatul de Glogov (ajuns în cele din urmă la Sigismund Jagiello). Matia i-a dat ducatul

fiului său Ioan (1486-1487) și l-a aruncat în închisoare pe Nicolae Bánffy, pe atunci comite de Bratislava (Alexandru Simon, *Ștefan cel Mare și Matia Corvin*, 459-460).

13. Înțelegerile negociate, direct sau prin intermediul Veneției, între Frederic al III-lea și Mehmed al II-lea, sunt încă greu de analizat, neștiindu-se nici dacă ele au produs cu adevărat efecte (a se vedea astfel și situația din anul 1479 în Ioan Aurel Pop, Alexandru Simon, *Documents on the Prequels and the Aftermath of the Battle of Câmpul Pâinii (Kenyérmező, Brotfeld)*", în „Hadtörténelmi Közlemények", CXXIV, 1 (2011): 229-238).
14. Iidem, *Moldova și celălalt imperiu*, p. 358.
15. Elena Firea, *Un ecou al asediului Sucevei din anul 1497 în frescele de la Arbore?*, în „Analele Putnei", XIV, 2 (2018): 251-276.
16. În legătură cu cel din urmă, reamintim că raportul nu-l menționează pe Ivan al III-lea al Moscovei, celălalt cuscru al lui Ștefan și vechiul aliat al lui Maximilian I și Matia. Ivan l-a împiedicat pe Alexandru, ducele Lituaniei, fratele lui Jan Albert, al lui Vladislav, al lui Sigismund și al cardinalului Frederic, să-l sprijine pe regele Poloniei împotriva lui Ștefan (vezi, în pofida exagerărilor, K[onstantin]. V[asilevici]. Bazilevici, *Politica externă a statului rus centralizat în a doua jumătate a secolului al XV-lea*, (București: 1955), 311, G[heorghe]. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, (București: 1962): 40-41).
17. Se vede că Ștefan cel Mare avea cu adevărat influență printre unguri. Surprinde absența aproape completă din arhivele medievale din vechiul Regat al Ungariei a documentelor privitoare la Ștefan, după ce acesta a primit domenii în Transilvania (Pop-Simon, *Re de Dacia*, 105).
18. Ileana Căzan, Eugen Denize, *Marile puteri și spațiul românesc în secolele XIV-XVI*, (București: 2001), 162-163.
19. Raportul dislocă imaginea încetățenită a lui Maximilian ca „cel din urmă cavaler" (Martin Wagendorfer, *Johannes Fuchsmagen. Ein Tiroler Humanist in Diensten Maximilians und seine Büchersammlung*, și Solveigh Rumpf-Dorner, *„Der Cristenheit zů nutz vnnd gůt". Die Kreuzzugsidee unter Friedrich III. und Maximilian I.*, în vol. „Kaiser Maximilian I. Ein großer Habsburger", editor Katharina Kaska, (Wien: 2019), 110-117, 148-165).
20. Pop-Simon, *Re de Dacia*, p. 166, nota 84). Totuși, deplasarea lui Ștefan la Istanbul nu mai apare drept complet imposibilă (pentru textul otoman și argumentația în favoarea venirii lui Ștefan la Înalta Poartă, vezi Nagy Pienaru, *Călătoria lui Ștefan cel Mare la Istanbul*, în „Analele Putnei", XIII 1, (2017): 33-44).
21. Ungaria jagiellonă nu a fost, însă, o monarhie complet disfuncțională (Martin Rady, "Jagiello Hungary", în *Decreta Regni Medievali Hungariae*, IV. *1490-1526*, J.M. Bak, M. Rady, Péter Banyó (eds.), (Budapest-New York-Idylllwild, CA: 2012), XI-XLVII; Martin Rady, *Rethinking Jagiello Hungary*, 3-18). Dovadă în acest sens poate fi socotit și felul în care Vladislav al II-lea s-a comportat la 1497-1498, când a făcut față până la urmă „conspirației".
22. Pe principiul, *pacta sunt servanda*, Maximilian a avut o atitudine aproape identică în raport cu alți interlocutori. Pentru ca el să intervină, avea nevoie de o „chemare" din partea nobililor ungari, idee expusă de regele romanilor solului spaniol în februarie 1498 (*Correspondencia*, 21).
23. László Péter, „Ius resistendi" in Hungary", în *Resistance, Rebellion and Revolution in Hungary and Central Europe*, Laszlo Péter, Martin Rady, (London: 2008), 41-55; Martin Rady, *Customary Law in Hungary: Courts, Texts and Tripartitum*, (Oxford: 2016): 82.
24. Aici Ștefan a eșuat, în bună măsură, datorită mărturisirii lui Petru More și a altor informări similare făcute către Vladislav și Jan Albert. Notăm astfel deopotrivă tonul foarte agresiv al noului sol al lui Jan Albert ajuns la Freiburg (*Regesten Maximilian*, no. 6404, 6533; 14 iulie și 5 august 1498), și reacția *Reichstag*-ului, deloc favorabil lui Maximilian, care a hotărât în aceste condiții să-l invite și pe Ștefan, pe reprezentantul său, la următoarea Dietă, care urma să fie ținută la Worms (BNM, Cod. Lat. XIV-99 (=4278), f. 245^{r}; 6 august; *Regesten Maximilian*, no. 6539).
25. Susținerea comitatelor fusese una dintre marile probleme puse lui Matia de succesiunea lui Ioan (Kubinyi, *Matthias Rex*, 142-143).
26. Pentru dezastrul financiar (regal) ungar, vezi și János M. Bak, *Monarchie im Wellental: materielle Grundlagen des ungarischen Königstums im fünfzehnten Jahrhundert*, în vol. „Das spätmittelalterliche Königtum im europäischen Vergleich" (=„Vorträge und Forschungen", XXXII), Reinhard Schneider, (Sigmaringen: 1987): 349-384. Împreună, veniturile anuale ale prelaților ungari totalizau 200 000 de florini. Coroana avea un buget cu circa 30% mai mare (Erik Fügedi, *Hungarian Bishops in the Fifteenth Century (Some Statistical Observations)*, în „Acta Historica Hungaricae Scientiarum Hungaricae", XII (1965): 375-376, nota 2).
27. Ceea ce s-a și întâmplat (*Regesten Maximilian*, no. 6806, 8671).
28. Adică până când a venit oficial vestea că Ștefan, sprijinit de oștenii lui Baiazid, îl învinsese pe Jan Albert. Ținând cont și de reproșurile lui Vladislav din primăvara anului 1497, privitoare la tratativele lui Maximilian cu Baiazid și cu Ștefan și de faptul că, tot la acea vreme, regele romanilor i-a scris lui Fuchsmagen că-i trimisese prin solul otoman un mesaj și domnului Moldovei (*Regesten Maximilian*, no.4914), se pot contura poate câteva din reperele majore ale înțelegerii dintre Maximilian și Ștefan. Ștefan l-a ajutat pe Maximilian în relația cu Baiazid, iar Maximilian i-a pus lui Ștefan la dispoziție „rețeaua habsburgică" din Ungaria. Autorul anonim al raportului din primăvara anului 1498 asupra „conspirației" celor doi pare să nu fi exagerat prea mult când l-a prezentat pe Ștefan drept prim instigator.
29. Baiazid al II-lea a fost de acord ca armistițiul dintre el și Maximilian, deși încheiat în august 1497, să intre în vigoare abia de la 1 august 1498, ceea ce este o raritate în materie de practici diplomatice medievale (ASM, A.D.S., Potenze Estere, *Alemagna*, cart. 586. *1498*, fasc. 6. *Giugno*, nn.; 9 iunie 1498; BNM, Cod. Lat. XIV-99 (=4278), f. 275^{r-v}; 30 decembrie 1498; în *Regesten Maximilian*, no. 6806, 8671).
30. Invitația a fost reiterată, de pildă, în primăvara anului 1499,

pentru Bogdan (vezi și *Regesten Maximilian*, no. 9368).

31. Ștefan chiar reprezenta o valoare pentru Maximilian în politica internă a Imperiului Romano-German. Faptul nu era valabil doar pentru regele romanilor, ci și pentru *Reichstag*, care-l invita, cum s-a văzut, pe Ștefan la următoarea întrunire, la Worms (*Regesten Maximilian*, no. 6539).
32. În relație cu cruciada, a se vedea eforturile depuse recent de Norman Housley pentru a concilia cele două planuri (*Crusading and the Ottoman Threat. 1453-1505,* (Oxford, 2012).
33. Paul Srodecki, *Antemurale Christianitatis. Zur Genese der Bollwerksrhetorik im östlichen Mitteleuropa an der Schwelle vom Mittelalter zur Frühen Neuzeit* (=„Historische Studien", DVIII), Husum, 2015.
34. Alexandru Simon, *Habsburgs, Jagiellonians and Crusading: The Wallachian Case in the 1470s*, în „The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations", Attila Bárány (ed.), (Debrecen: 2016): 53-68.
35. Trebuie subliniat, nu numai în raport cu subiectul nostru, interesul manifestat în ultimul deceniu față de Jagielloni: vol. „Hofkultur der Jagiellonendynastie und verwandter Fürstenhäuser", Urszula Borkowska, Markus Hörsch (eds.), (Ostfildern: 2010); „The Age of the Jagiellonians in East-Central Europe" (=„Eastern and Central European Studies", II), editori Florin Ardelean, Christopher Nicholson, Johannes Preiser-Kapeller, New York-Oxford–Basel-Frankfurt-am-Main-Wien, 2013;„The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations", Attila Bárány (ed.), (Debrecen: 2016); vol. „Remembering the Jagiellonians", N. Nowakowska (ed.), (New York-London: 2018).
36. Krzysztof Baczkowski, *Walka o Węgry w latach 1490-1492. Z dziejów rywalizacji habsbursko-jagiellońskiej w basenie środkowego Dunaju* (=„Acta Scientiarum Litterarumque. Schedae Historicae", CXVI), (Kraków: 1993 [1995]).
37. Vezi *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries* (=„The Ottoman Empire and Its Heritage", LIII), Gábor Kármán, Lovro Kunčević (eds.), (Leiden-Boston-Köln: 2013); *Europe and the Ottoman World. Exchanges and Conflicts*, G. Kármán, Radu G. Păun (eds.), (Istanbul: 2013).
38. Discuția coboară până în secolul al XIII-lea și se leagă de problema puterii adunărilor de tip „parlamentar" (Tudor Sălăgean, *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional*, (Cluj-Napoca: 2003).
39. Dintre toți fiii lui Cazimir al IV-lea și ai Elisabetei de Habsburg, Sigismund a avut apoi cel mai mare succes.
40. Atacul pe motivul originii valahe joase pare să fie o constantă a politicii Jagiellonilor din Polonia (Ioan Aurel Pop, "Alcuni aspetti della diffamazione del re Mattia Corvino nel XV secolo", în *Transylvanian Review*, XXIV, suppl. 2, p. 24-32). În cazul lui Jan Albert, se simțea influența lui Filippo Buonaccorsi Callimachus (Pop-Simon, *Re de Dacia*, 137-139). În Ungaria, tensiunile etnice, cu români în prim plan, au explodat abia după dispariția, la scurt timp unul după altul, a lui Ștefan cel Mare și Ioan Corvin în a doua jumătate anului 1504, și în special, după Dieta de la Rákos (1505). Atunci, familia Zápolya, care-l alungase din nou pe Vladislav al II-lea la Praga, se temea, ca și Polonia, că Maximilian se va folosi de români pentru a prelua puterea în Ungaria (Alexandru Simon, "Valahii și Dieta de la Rákos (1505). Considerații asupra sfârșitului epocii huniade", în *Apulum*, XLIII (2006): 99-121). Mai devreme, la moartea lui Matia (1490), se răspândise, pentru o scurtă vreme, o formă de „psihoză valahă", dregători precum Balázs Raksai sau Iacob Székely (*nomen est omen*) fiind considerați români crescuți de răposatul rege (Pop-Simon, *Re de Dacia*, 98, 129). Privind fie și numai prin prisma evenimentelor și surselor de la 1497-1498, este limpede că nu se desfășura un mare conflict unitar româno-ungar, ci, mai degrabă, se însumau – „trans-etnic" – în tabere rivale o serie de conflicte româno-române (cazul lui Petru More) și ungaro-ungare (disputele dintre marii nobili). Rădăcinile par mai adânci. Reapariția lui Székely drept om de încredere al lui Maximilian în timpul „conspirației" de la 1497-1498 ar merita revăzută. În numele lui Matia (1488-1489), Székely fusese unul dintre negociatorii împărțirii stăpânirilor regale ale fiului lui Iancu între Huniazi și Habsburgi (J[oseph]. <von> Zahn, "Über ein Admonter Formelbuch des 15. Jahrhunderts", în *Beiträge zur Kunde Steiermärkischer Geschichtsquellen*, XVII (1880): no. 6, 73-74).
41. Este un raport „italian" prin dimensiuni, implicații și chiar fir narativ (vezi, în comparație, un raport milanez din 1462, în care „au fost prezise" conflictele răsăritene din anii 1490; Ludwig von Pastor, *Acta inedita historiam pontificium romanoum praesertim saec. XV, XVI, XVII illustrantia*, I. *1376-1464*, (Freiburg-in-Breisgau, 1904), 150-162, no. 125).
42. Crearea imaginii a fost în bună măsură rodul propagandei Republicii Sfântului Marcu, implicată măcar tangențial și în „conspirația" de la 1497 (citățm din raportul anonim: [...] *Et facile ut de voluntate ipsorum comitatuum certi sitis misimus eciam oratorem nostrum ad cesarem Turcorum, ut nobis treugas disponat ad certum tempus, ne dum ista negotia similiter terminabimus Turcorum nobis impedimentum obsistat fuit autem aput nos orator cesaris Turcorum adductus per Venetos, mittat et waywoda oratore suum ad cesarem Turcorum, quia scimus ipsum waywodam nunc apud cesarem in bona gratia et omnia eius re*[...]). La acea vreme însă, imaginea lui Ștefan și a stăpânirilor sale depindea, de ceva vreme, în primul rând de el și de prestigiul său (vezi Olgierd Gorka, *Kronika z czasów Stefana Wielkiego Mołdawskiego. Nieznane najstarsze źródło rumuńskiej historjografji/ La chronique de l'époque d'Etienne le Grand de Moldavie, soit la source la plus ancienne mais jusqu'ici inconnue de l'historiographie roumaine*, (Krakow: 1929).
43. În aceste condiții transilvane, descrise de însuși regele romanilor, reintră în atenție daniile făcute la stavropighia din Peri și la mitropolia din Feleac (centrele de credință greacă unite de Toma Bakócz la 1494) de către logofătul Ioan Tăutu și vistiernicul Isac, „mâna dreapta" și „mâna stângă" a lui Ștefan al III-lea, ambele capturate de Jan Albert în timpul marșului spre Suceava (Emil Turdeanu, "Manuscrise slave din timpul lui Ștefan cel Mare", în *Cercetări Literare*, V (1943): 150, 176; Carmen Ghica, "Vel Logofătul Ioan Tăutu. Cea mai veche miniatură a unui dregător", în *Studii și Cercetări de*

Istoria Artei, XV, 1 (1968): 114-117). Cea din urmă danie, cea de la Feleac a vistiernicului Isac, a fost făcută în decembrie 1498, la două luni după ce Vladislav al II-lea izbutise să-l depună – temporar, cum s-a dovedit – pe Bartolomeu Drágffy din dregătoria de voievod al Transilvaniei (Alexandru Simon, "Regional and Hungarian Designs at the End of Bartholomew Drágffy's Political Career", în *Banatica*, XXIV (2014): 263-288).

44. *Correspondencia*, p. 21. Adăugând aceste cuvinte, la cele rostite de Maximilian în fața trimișilor moldavi, acel mesaj al regelui romanilor către domnul Moldovei devine mai elocvent: „dacă tu pierzi Transilvania, pierzi totul".
45. Merită reținut și felul în care cronicile lui Ștefan al III-lea s-au plâns că Bartolomeu Drágffy l-a înduplecat pe domn să nu-l doboare pe Jan Albert, când acesta era prins între oastea Transilvaniei și zidurile Sucevei (*Cronicile slavo-române*, 20-21, 65; subiectul a fost apoi trecut complet sub tăcere de Ștefan în relația cu Maximilian). S-ar părea că, și la acea vreme a Renașterii, pentru a fi rege trebuia să răpui un rege. Indiscutabil este că, până la sfârșitul anului următor, Drágffy a plătit cu dregătoria pentru indecizia sa de la Suceava.
46. Așa l-a consemnat trimisul lui Maximilian la curtea moscovită, Sigismund von Herberstein (1517). Astfel l-a numit, cel care ar fi urmat să-i ia locul la 1497, Sigismund cel Înțelept al Poloniei (1531). Nu erau vorbe de complezență (vezi Govorei-Székely, *Princeps omni laude maior*, 538).
47. Palatinul Ungariei: Ștefan (István) Zápolya (Szapolyai).
48. Petru (Péter) More, poate rudă cu diplomatul și prelatul ungar de origine română, Filip (Fülöp) More.
49. Ioan Grumaz/ Grumeza, castelan/ pârcălab de Cetatea de Baltă (Küküllővár, Kockelburg).
50. Brancho/ Branko, probabil.
51. Adică până la Győr (*Jaurinum*).
52. Corect *fecit*.
53. Pată de umezeală de circa 2 cm., întregit după sens.
54. Pată de umezeală de circa 3 cm., întregit după sens.
55. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 4 cm.
56. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 3 cm.
57. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 2 cm.
58. Heinrich (al III-lea) von Plauen.
59. Urmează *pal* tăiat.
60. Episcopul de Pécs (Fünfkirchen, *Quinqueecclesiae*): Sigismund (Zsigmond) Ernest (Ernuszt).
61. Laurențiu (Lőrinc) Újlaki, ducele Bosniei.
62. Ilizibil. Pată de umezeala de circa 0,5 cm.
63. Arhiepiscopul de Esztergom (Gran, Strigoniu): Hippolit (Ippolito) d'Este/ Toma (Tamás) Bakócz.
64. Voievodul Transilvaniei: Bartolomeu (Bertalan) Drágffy.
65. Cuvânt suprascris.
66. Viena (Bécs).
67. Urmează *uniemus* tăiat.
68. Pată de umezeală de circa 4 cm, întregit după sens.
69. Nobil croat, în serviciul lui Maximilian. Poate rudă a lui Dominic (Domonkos) Kálmáncsehi, episcopul Oradiei.
70. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 4 cm.
71. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 2 cm.
72. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 2 cm.
73. Pál/ Pavel? Personaj necunoscut.
74. Hévízig/ Felhévizek (lângă Buda).
75. Suprascris.
76. Poate identic cu Toma (Tamás) Batcha/ Bakócz, episcop al Moldovei (1497/1498-1502/1503).
77. Castelul de la Tata (*Dotis*), în Ungaria de nord (și astăzi), la granița cu Boemia.
78. Visegrád, cu prepozitura *Demsch* din vecinătatea castelului (vezi și nota următoare).
79. Bernhard <Johann(es)> Polheim.
80. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 4 cm. Întregit parțial după sens.
81. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 1 cm.
82. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 5 cm.
83. Pată de umezeală de circa 1 cm. Întregit după sens.
84. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 4,5 cm.
85. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 3,5 cm.
86. Pată de umezeală de circa 3 cm. Întregit parțial după sens.
87. Sărbătoarea Rusaliilor. La 1497 cădea în 14 mai.
88. Sărbătoarea Botezului Domnului (Boboteaza), în 6 ianuarie 1498.
89. Urmează *ad* tăiat.
90. Personaj necunoscut.
91. Personaj necunoscut.
92. Lipova.
93. Báta, lângă Bátaszék, în Comitatul Tolna.
94. Cuvânt suprascris.
95. Cel mai probabil Obuda (Buda Nouă).
96. Ducele Georg cel Bătrân al Saxoniei.
97. Ducele Frederic al III-lea cel Înțelept al Saxoniei..
98. Urmează *et* tăiat.
99. Ducele Ioan cel Constant al Saxoniei, fratele lui Frederic.
100. Probabil Gaspar de Mech (Meckau), fratele episcopului Melchior de Brixen, consilier intim al regelui romanilor.
101. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 1 cm.
102. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 1,5 cm.
103. Pată de umezeală de circa 2 cm. Întregit parțial după sens.
104. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 4 cm.
105. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 5 cm.
106. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 1,5 cm.
107. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 4 cm.
108. Pată de umezeală de circa 1,5 cm. Întregit după sens.
109. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 3 cm.
110. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 2,5 cm.
111. Cuvânt suprascris.
112. Cuvânt ilizibil. Pată de umezeală de circa 1 cm.
113. Urmează *Mo* tăiat.
114. Urmează *nemo* tăiat.
115. Corect *per*.
116. Pată de umezeală de circa 1 cm.
117. Cuvânt suprascris.
118. Pată de umezeală de circa 1,5 cm.
119. Episcopul de Eger: Hippolit de Este (sau unul dintre adjuncții săi)/ Toma Bakócz.

120. Nicolae (Miklós) Bánffy.
121. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 2 cm.
122. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 4 cm.
123. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 4,5 cm.
124. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 5 cm.
125. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 5 cm.
126. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 3 cm.
127. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 2,5 cm.
128. Urmează *enim*, tăiat.
129. Urmează *ig*, tăiat.
130. Pată de umezeală de circa 1 cm.
131. Pată de umezeală de circa 1 cm.
132. Pată de umezeală de circa 1 cm.
133. Pată de umezeală de circa 1 cm.
134. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 2 cm.
135. Pată de umezeală de circa 1 cm.
136. Pată de umezeală de circa 5 cm. Întregit parțial după sens.
137. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 4 cm.
138. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 4 cm.
139. Urmează *sed hec admoneo*, tăiat.
140. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 3 cm.
141. Scris *pre*, eronat.
142. Urmează *erit*, tăiat, la inceputul randului urmator.
143. Roma.
144. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 1,5 cm.
145. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 1,5 cm.
146. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 2 cm.
147. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 3 cm.
148. Cuvânt suprascris.
149. Freiburg (Dieta de la).
150. Urmează *cum illis*, tăiat.
151. Ilizibil. Pată de umezeală de circa 2 cm.
152. Cuvânt scris in exterior, pe margine, în afara rândului.
153. Suprascris.
154. Urmează *Im*, tăiat.
155. Personaj necunoscut.
156. Urmează 15 rânduri tăiate, peste care este scris *Hic articulus supra est positus et hic scriptus fuerat per errorem*. [Acest articol este așezat mai sus, iar aici a fost scris din eroare].
157. Urmează *erat*, tăiat.
158. Deși este vorba de o însemnare arhivistică sensibil ulterioară documentului, trebuie remarcat că anul 1496 este tocmai anul în care la Veneția *Dacia* (iar apoi și Croația) a apărut alături de Polonia și de Ungaria, iar Maximilian I și Republica Sfântului Marcu au izbutit să-i reconcilieze pe Ștefan al III-lea și pe Ioan Corvin (I.-A. Pop, Al. Simon, *Re de Dacia*, p. 208-209).
159. Pentru sprijinul acordat în procurarea unei noi copii după document și pentru verificarea pasajelor dificile din acest raport suntem îndatorați profesorilor Géza Erszegi (Arhivele Naționale Ungare, Budapesta) și Vasile Rus (Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca). Mulțumim totodată domnului dr. Ovidiu Cristea (Academia Română, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", București) pentru deosebita înțelegere arătată în cursul lucrului anevoios la acest material.

Bibliography:

Arhive şi biblioteci

Archivio di Stato di Milano, Milano.
Archivio di Stato di Modena, Modena.
Archivio Segreto Vaticano, Città del Vaticano.
Biblioteca Nazionale Marciana, Venezia
Finanz- und Hofkammerarchiv, Wien.
Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien.
Landes- und Regierungsarchiv von Tirol, Innsbruck.
Magyar *Nemzeti* Levéltár – Országos Levéltára, Budapest.
Státny Ústredný Archív, Bratislava.

Surse edite şi literatură de specialitate

Ardelean, Florin, Nicholson, Christopher, and Preiser-Kapeller, Johannes, eds. *The Age of the Jagiellonians in East-Central Europe* (=*Eastern and Central European Studies*, II). New York – Oxford – Basel – Frankfurt-am-Main – Wien: Peter Lang, 2013.

Ácsády, Ignácz. *Régi magyar birtokviszonyok 1494-1598* [Old Hungarian Feudal Relations] (=*Értekezések a Történelmi Tudományok Köréből* [Memoirs of the Class of Historical Sciences <of the Hungarian Academy of Sciences>] XVI, 3). Budapest: Magyar Tudományos Akadémia [Hungarian Academy of Sciences],1894.

Babinger, Franz. „Zwei diplomatische Zwischenspiele in Deutsch-Osmanischen Staatsverkehr unter Bâyezîd II. (1497 und 1504)." In Id., **Aufsätze und Abhandlungen** *zur Geschichte Südosteuropas und der Levante*, I, 254-269. München: Südosteuropa-Verlagsgesellschaft m.b.H., 1962.

Baczkowski, Krzysztof. *Walka o Węgry w latach 1490-1492. Z dziejów rywalizacji habsbursko-jagiellońskiej w basenie środkowego Dunaju* [The Battle for Hungary in the Years 1490-1492: <Contribution> to the History of the Habsburg-Jagiellonian Rivalry for Supremacy in the Mid-Danube Basin] (=*Acta Scientiarum Litterarumque. Schedae Historicae*,

CXVI). Kraków: Nakł. Uniwersytetu Jagiellońskiego [Jagiellonian University Press], 1993 [1995].

Bak, János M.. „Monarchie im Wellental: materielle Grundlagen des ungarischen Königstums im fünfzehnten Jahrhundert." In *Das spätmittelalterliche Königtum im europäischen Vergleich* (=*Vorträge und Forschungen*, XXXII), edited by Reinhard Schneider, 349-384. Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag, 1987.

Bazilevici, K[onstantin]. V[asilevici].. *Politica externă a statului rus centralizat în a doua jumătate a secolului al XV-lea* [The Policy of the Centralized Russian State in the Second Half of the 15th Century]. Bucharest: Editura Academiei R.P.R. [The Press of the Academy of the People's Republic of Romania], 1955.

Bánfi, Florio. „Il *cardinale* Ippolito d'Este *nella vita politica d'Ungheria," L'Europa Orientale*, XVIII (1938): 61-77.

Bárány, Attila, ed. *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations*. Debrecen: Debrecen University Press, 2016.

de Berwick-Alba, Jacob Fitz-James Stuart, ed. *Correspondencia de Gutierre Gomez de Fuensalida, embajador en Alemania, Flandes é Inglaterra (1496-1509)*. Madrid: [s.n.], 1907.

von Berzeviczy, Albert, ed. *Acta Beatricis reginae Hungariae illustrantia. Aragóniai Beatrix magyar királyné éltetére vonatkozó okiratok* (=*Monumenta Hungariae Historica*, I, 39). Budapest: Magyar Tudományos Akadémia [Hungarian Academy of Sciences], 1914.

Bezviconi, G[heorghe].. *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse* [Contributions to the History of Romanian-Russian Relations]. Bucharest: Academia Republicii Populare Romîne, Institutul de Studii Romîno-Sovietice [The Academy of the People's Republic of Romanian, Institute for Romanian-Soviet Studies], 1962.

Billig, Gerhard. *Pleißenland-Vogtland. Das Reich und die Vögte. Untersuchungen zu Herrschaftsorganisation und Landesverfassung während des Mittelalters unter dem Aspekt der Periodisierung*. Plauen: Vogtland Verlag, 2002.

Bogdan, Ioan [ed.]. *Documentele lui Ștefan cel Mare* [The Documents of Stephen the Great], II. Bucharest: Socec, 1913.

Boldur, Alexandru V.. „Politica lui Ștefan cel Mare într-o lumină nouă" [„The Policy of Stephen the Great in a New Light"]. *Studii și Cercetări Istorice* [Historical Studies and Researches], XVIII (1943): 33-72.

Borkowska, Urszula and Hörsch, Markus, eds. *Hofkultur der Jagiellonendynastie und verwandter Fürstenhäuser*. Ostfildern: Jan Thorbecke Verlag, 2010.

Burkhard, Johannes, *Diarum sine rerum urbanarum commentarii,* edited by Louis Thuasne, II. *1492-1499*. Paris: Ernest Leroux, 1884.

Căzan, Ileana. *Dușmani de temut și aliați de nădejde. Țările Române în epoca lui Ștefan cel Mare în contextul politicii central-europene* [Feared Enemies and Trusted Allies: The Romanian Countries in the Age of Stephen the Great in the Context of Central-European Politics]. Bucarest: Oscar Print, 2004.

Căzan, Ileana and Denize, Eugen. *Marile puteri și spațiul românesc în secolele XIV-XVI* [The Great Powers and the Romanian Space in the 15th-16th Centuries]. Bucharest: Editura Universității din București [The Press of the University of Bucharest], 2001.

Ciobanu, Mihai Anatolii. „Soli moscoviți la curtea lui Ștefan vodă – chipuri de oameni și faptele lor" [„Muscovite Envoys at the Court of Stephen Voivode: Human Faces and their Deeds"]. *Analele Putnei* [The Annals of Putna], XII (2016), 1: 103-145;

Ciobanu, Mihai Anatolii. „La începuturile relațiilor moldo-moscovite" [„At the Beginning of Moldavian-Muscovite Relations"]. *Analele Putnei* [The Annals of Putna]. XIV (2018), 1: 81-100.

Cîmpeanu, Liviu, „Contribuții la istoria relațiilor moldo-polono-otomane în perioada 1485-1497, după un nou izvor istoric: *Jurnalul* campaniei Cavalerilor Teutoni în Polonia și Moldova la 1497, scris de Liborius Nacker" [„Contributions to the History of Moldavian-Polish-Ottoman Relations between 1485 and 1487, according to a New Historical Source: The Journal of the Campaign of the Teutonic Knights in Poland and Moldavia in 1497, written by Liborius Nacker"]. *Anuarul Institutului de Istorie* A.D. Xenopol [The Yearbook of the *A.D. Xenopol* Institute of History], LI (2014): 59-71.

Cogo, Gaetano. „La guerra di Venezia contro i Turchi (1499-1501)" (I-II), *Nuovo Ateneo Veneto*, X/ XVIII (1898), 1: 5-76; XI/ XIX (1899), 1: 97-138.

Cristea, Ovidiu. „O altă istorie: campania din 1497 în *Jurnalele* lui Marino Sanudo" [„A Different History: The Campaign of 1497 in the *Diaries* of Marino Sanudo"], *Analele Putnei* [The Annals of Putna]. V (2009), 1: 39-50.

Cristea, Ovidiu. „Peripețiile unei expediții otomane: izvoare noi și vechi despre incursiunea lui Malcocioglu Bali beg (noiembrie 1498-februarie 1499)" [„The Mishaps of an Ottoman Expedition: Old and New Sources on the Raid of Malcocioglu Bali beg (November 1498-February 1499"]. *Analele Putnei* [The Annals of Putna], XIV (2018), 1: 101-118.

Diaconescu, Marius. „Răscoala nobililor maramureșeni din 1492" [„The Uprising of the Nobles from Maramureș in 1492"]. In *Nobilimea românească din Transilvania* [The Romanian Nobility from Transylvania], edited by Ioan Drăgan and Marius Diaconescu, 185-196. Satu-Mare: Muzeul Județean Satu-Mare [The Satu Mare County Museum], 1997.

Diaconescu, Marius. „Peținorii nepoatei lui Ștefan cel Mare în 1517. Despre căsătoria lui Alexandru cu fiica lui Bartolomeu Drágfi" [„The Suiters of Stephen the Great's Grand-daughter in 1517: On the Marriage of Alexander to Bartholomew Drágffy's Daughter"], *Anuarul Institutului de Istorie* A. D. Xenopol [The Yearbook of the *A.D. Xenopol* Institute of History], XLIX (2012): 55-70.

Diaconescu, Marius. „Contribuții la datarea donației Ciceului și Cetății de Baltă lui Ștefan cel Mare" [„Contributions to the Dating

of the Donation of Ciceu and Cetatea de Baltă to Stephen the Great"], *Analele Putnei* [The Anna;s of Putna], IX (2013), 1: 91-112.
Diaconescu, Marius. „Mobilizarea oastei maghiare în 1497 *in subsidium et tutelam wayvode moldaviensis*" [„The Mobilization of the Magyar Army in 1497 *in subsidium et tutelam wayvode moldaviensis*"], *Analele Putnei* [The Annals of Putna], XII (2016), 2: 35-52.
Drăgan, Ioan, „Diplomatul și umanistul de origine română Filip More de Ciula (1470-1526)" [„The Diplomat and Humanist of Romanian Origin Filip More de Ciula (1470-1526)"], *Apulum*, XIII (1983): 183-190.
Drăgan, Ioan, „*More* – un apelativ românesc în mediul nobiliar medieval din Transilvania și Ungaria" [„*More*: A Romanian Designation in the Medieval Noble Environment in Transylvania and Hungary"], *Arhiva Genealogică* [The Genealogical Archive], V/X (1998), 1-2: 59-61.
Edroiu, Nicolae. „An Aspect of the Political and Private Relations between Matthias Corvinus and Stephen the Great: The Transylvanian Estates of the Rulers of Moldavia". In *Between Worlds* (=*Mélanges d'Histoire Générale*, NS I, 1-2), I. *Stephen the Great and Matthias Corvinus and their Time*, edited by László Koszta, Ovidiu Mureșan, and Alexandru Simon, 151-160. Cluj-Napoca: IDC Press – Romanian Academy, Centre for Transylvanian Studies, 2007.
Engel, Johann-Christoph. *Geschichte des Ungarischen Reiches*, III/2, Wien: In der Camesinaschen Buchhandlung, 1813[2].
Engel, Pál. *Regatul Sfântul Ștefan. Istoria Ungariei medievale. 895-1526* [The Realm of St. Stephen: The History of Medieval Hungary. 895-1526], edited by Adrian Andrei Rusu and Ioan Drăgan. Cluj-Napoca: Mega, 2006.
Fedeles, Tamás. „Egy Jagelló-kori humanista pályaképe: Csulai Móré Fülöp (1476/1477–1526)" [„The Portrait of Humanist from the Jagiellonian Age: Filip More of Ciula (1476/1477-1526)"], *Levéltári Közlemények* [Archival Studies], LXXXV (2007), 2: 35-85.
Fedeles, Tamás. *Püspökök, prépostok, kanonokok: Fejezetek Pécs középkori egyháztörténetéből [Bishops, Preposits, Canons: Chapters from the Medieval Ecclesiastical History of Pécs]. Szeged: Schöck Kft. 2010.*
Fedeles, Tamás. A *király* és a lázadó herceg. Az *Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni királyi hadjárat (1494-1495)* [The King and the Rebel Duke: The Royal Campaign against Lawrence Újlaki and his Allie(1494-1495)]. *Szeged:* Szegedi Középkorász Műhely [The Medieval Workshop of Szeged], *2012.*
Fedeles, Tamás. "Miklós király és Lőrinc herceg. Az utolsó két Újlaki vázlatos pályaképe" ["King Nicholas and Duke Lawrence: The Portraits of the Last Two Újlakis"]. In Személyiség és történelem. A történelmi személyiség [Personality and History. The Historical Personality], edited by József Vonyó, Enikő Csukovits, and György Gyarmati, 135-168. Budapest – Pécs: Magyar Történelmi Társulat [The Hungarian Historical Society] – Kronosz Kiadó [Kronosz Publishing House] – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára [Historical Archives of the State Security Services], 2017.
Finkel, Ludwik. "Zjazd Jagiellonów w Lewoczy w r. 1494" ["The Jagiellonian Congress in Lewocza in the Year 1494"]. *Kwartalnik Historyczny* [Historical Quarterly], XXVIII (1914), 2: 317-350.
Firea, Elena. „Un ecou al asediului Sucevei din anul 1497 în frescele de la Arbore?" [An Echo of the 1497 Siege of Suceava in the Frescoes of Arbore?"], *Analele Putnei* [The Annals of Putna], XIV (2018), 2: 251-276.
Firnhaber, Friedrich. „Beiträge zur Geschichte Ungarns unter der Regierung der Könige Wladislaus II. und Ludwig II. (1490-1526)," *Archiv für Kunde Österreichischer Geschichtsquellen*, II (1849), 2: 375-552.
Foa, Anna. „Leonello Chiericati," *Dizionario Biografico degli Italiani*, XXIV (1980), *sub voce.*
[Foscari, Francesco.] „Dispacci al senato veneto di Francesco Foscari e di altri oratori presso Massimiliano I nell'anno 1496," *Archivio Storico Italiano*, VII (1844) 2: 721-948.
Fraknói, Vilmos. „Rodrigo Borgia (VI. Sándor) Giulio Medici (VII. Kelemen) és Ascanio Sforza bíbornok, mint egri püspök-praetendensek" [„Cardinals Rodrigo Borgia (Alexander VI), Giulio Medici (Clement VII) and Ascanio Sforza as Episcopal Administrators of the Bishopric of Eger"], *Egri Egyházmegyei Közlöny* [Diocesan Gazette of Eger], XV (1883), 20: 161-162.
Fraknói, Vilmos. *Ungarn und die Liga von Cambray*. Budapest: Friedrich Kilian, Königliche Ungarische Universitäts-Buchhandlung, 1883.
Fraknói, Vilmos. *Erdődi Bakócz Tamás élete* [The Life of Thomas Bakócz of Erdőd (Ardud)]. Budapest: Méhner Vimos Kiadása [Vilmos Méhner Publishing House], 1889.
Fügedi, Erik. „Die Wirtschaft des Erzbistums Gran am Ende des 15. Jahrhunderts," *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungariae*, VII (1960): 253-294.
Fügedi, Erik. „Hungarian Bishops in the Fifteenth Century (Some Statistical Observations)," *Acta Historica Hungaricae Scientiarum Hungaricae*, XII (1965): 375-391.
Garbacik, József, ed. *Materiały do dziejów dyplomacji polskiej z lat 1486-1516 (Kodeks Zagrzebski)* [Sources for the History of Polish Diplomacy between the Years 1486 and 1516 (The Codex of Zagreb)]. Wrocław – Warsaw – Kraków: Ossolineum wyd. PAN [Ossolineum Publishing House of the Polish Academy of Sciences], 1966.
Ghica, Carmen. „Vel Logofătul Ioan Tăutu. Cea mai veche miniatură a unui dregător" [„The Great-Chancellor John Tăutu: The Old Miniature of a Dignitary"]. *Studii și Cercetări de Istoria Artei* [Studies and Researches in the History of Arts], XV (1968), 1: 114-117.
Gorovei, Ștefan S. and Székely, Maria-Magdalena. *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare* [*Princeps omni laude maior*: A History of Stephen the Great]. Putna – Suceava: Mușatinii, 2005.

Gorovei, Ștefan S. and Székely, Maria-Magdalena. „Old Questions. Old Clichés. New Approaches. New Results: The Case of Moldavia." In *The Ottoman Conquest of the Balkans: Interpretations and Research Debates*, edited by Oliver-Jens Schmitt, 209-242. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2016.
Gollwitzer, Heinz, ed. *Deutsche Reichstagsakten unter Maximilian I.* (=*Deutsche Reichstagsakten*, II, 1-6), VI. *Reichstage von Lindau, Worms und Freiburg 1496-1498*. Göttingen: Vadenhoeck und Ruprecht, 1979.
Górka, Olgierd. Kronika z czasów Stefana Wielkiego Mołdawskiego. Nieznane najstarsze źródło rumuńskiej historjografji/ La chronique de l'époque d'Etienne le Grand de Moldavie, soit la source la plus ancienne mais jusqu'ici inconnue de l'historiographie roumaine, Kraków: Polska Akademia Umiejętności [Polish Academy of Arts and Sciences],1929.
Gröblacher, Johann. "König Maximilians I. erste Gesandschaft zum Sultan Bâyezid II.." In *Festschrift für Hermann Wiesflecker*, edited by Alexander Novotny, Othmar Pickl, 73-83. Graz: Selbstverlag des Historischen Instituts der Universität Graz, 1973.
Gullino, Giuseppe. „Zaccaria Contarini," *Dizionario Biografico degli Italiani*, XXVIII (1983), *sub voce.*
Gündisch, Konrad G., ed. *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, VII. *1474-1489*. Bukarest: Verlag der Rumänischen Akademie, 1991.
Györkös, Attila. „II. Uászló házassága és a francia diplomácia" [„The Matrimony of Wladislaw II and French Diplomacy"]. *Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae, NS, XXIX (2012): 89-102.*
Hollegger, Manfred. *Maximilian I. (1459-1519): Herrscher und Mensch einer Zeitenwende*, Stuttgart: Kohlhammer, 2005.
Housley, Norman. *Crusading and the Ottoman Threat. 1453-1505.* Oxford: Oxford University Press, 2012.
Horváth, Alice. „Egy magyar humanista, Váradi Péter építkezései (15. századi építészeti központ Dél-Magyarországon)" [„The Buildings of a Hungarian Humanist, Peter Váradi (A Fifteenth Century Architectural Centre in Southern Hungary"]. *Művészettörténeti Értesítő* [Bulletin of Art History], XXXVI (1987): 54-85.
Horváth, Jenő. *Az irodalmi műveltség megoszlása. Magyar humanizmus [The Spread of Literate Literacy: Hungarian Humanism].* Budapest: Magyar Szemle Társaság [The Society of the Hungarian Review], 1935.
Horváth, Richárd. „Tamás Bakócz of Erdőd." In *Matthias Corvinus, the King: Tradition and Renewal in the Hungarian Royal Court 1458-1490,* edited by Péter Farbaky, Enikő Spekner, Katalin Szende, and András Végh, 272-273. Budapest: Budapest History Museum, 2008.
Höflechner, Walter. *Die Gesandten der europäischen Mächte, vornehmliche des Kaisers und Gesandte des Reiches, 1490-1500* (=*Archiv für Österreichische Geschichte*, CXXIX). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1972.
de Hurmuzaki, Eudoxiu. *Documente privitoare la istoria românilor* [Documents regarding the History of the Romanians], XV/1. *Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene Bistrița, Brașov, Sibiiu, 1358-1600* [Deeds and Letters from the Archives of the Transylvanian Cities of Bistrița, Brașov and Sibiu. 1358-1600], edited by Nicolae Iorga. Bucharest: Socec, 1911.
Iorga, Nicolae. „Dovezi despre conștiința originei românilor" [„Evidences on the Conscience of the Origin of the Romanians"]. *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice* [The Annals of the Romanian Academy: The Memoirs of the Historical Class], 3rd series, XVII (1935-1936): 257-265.
Iványi, Béla, ed. *A Tomaj Nemzetségbeli Losonczi Bánffy család története. Oklevéltár* [The History of the Losonczi-Bánffy Family from the Tomai Kindred], II. *1458-1526*. Budapest: Hornyánszky Viktor Könyvnyomdája [Viktor Hornyánszky Publishing House], 1928.
Kalous, Antonin. „Tárgyalások az utraquisták egyesüléséről a római egyházzal. Kiegyezési politika" [„Negotiations for the Unification of the Utraquists with the Roman Church: Politics of Reconciliation"]. In *Szentírás, Hagyomány, Reformáció. Teológia- és egyháztörténeti tanulmányok* [*Scripture, Tradition, Reformation. Studies in Theology and Church History*], edited by Beatrix F. Romhányi, Gábor Kendeffy, 154-163. Budapest: Gondolat Kiadó, 2009.
Kárman, Gábor, and Kunčević, Lovro, eds. *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries* (=*The Ottoman Empire and Its Heritage*, LIII). Leiden – Boston – Köln: Brill, 2013.
Kárman, Gábor, and Păun, Radu G., eds. *Europe and the Ottoman World. Exchanges and Conflicts*. Istanbul: Isis, 2013.
Kernbichler, Norbert. *Die Familie der Herren von Polheim im Dienste Kaiser Maximilians I.* [PhD Thesis]. Graz: Universität Graz, 1974.
Koller, Heinrich, Heinig, Paul-Joachim, and Niederstätter, Alois, eds. *Regesten Kaiser Friedrich III. (1440-1493). Nach Archiven und Bibliotheken geordnet* (=J[ohannes]. F[riedrich] Böhmer, *Regesta Imperii*, XIII), supl. II-1. *Das Taxregister der römischen Kanzlei 1471-1475 (Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hss.* weiss 529 *und* weiss 920*)*, edited by Paul-Joachim Heinig and Ines Grund. Wien – Köln – Graz: Böhlau Verlag, 2002.
Kovács, Péter E., ed. *Estei Hippolit püspök egri számadáskönyvei, 1500-1508* [The Account-books of Hippolite d'Este, Bishop of Eger. 1500-1508]. Eger: MTA Soros Alapítvány – Heves Megyei Levéltár [The Soros Foundation of the Hungarian Academy of Sciences – Heves County Archive], 1992.
Kovács, Péter E.. "Corvin János házassága és a magyar diplomácia" [The Matrimony of John Corvinus and Hungarian Diplomacy"]. *Századok* [Centuries], CXXXVII (2003), 4: 955-971.
Kubinyi, András. „*Két* sorsdöntö esztendö (*1490-1491)" [„Two Decisive Years: 1490-1491"]*.* Történelmi Szemle [Historical Review], XXXIII (1991), 1-2: 1-54.

Kubinyi, András. „Az 1505-ös rákosi országgyűles és a szittya ideológia" [The Diet of Rákos (1505) and the Scythian Ideology"]. *Századok* [Centuries], CXL (2006), 2: 361-374.
Kubinyi, András. *Matthias Rex*. Budapest: Balassi Kiadó, 2008.
Kubinyi, András. „Die Wahlkapitulation Wladislaws II. in Ungarn (1490)." In Id., *Stände und Ständestaat im spätmittelalterlichen Ungarn*, 167-198. Herne: Tibor Schäfer Verlag, 2011.
Jakó, Zsigmond [ed.]. *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei* [The Protocols of the Convent of Kolozsmonostor (Cluj-Mănăștur)], II. *1485-1556*. Budapest: Magyar Országos Levéltár [National Archives of Hungary], 1990.
Lukcsics, József, ed. *Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis*, IV. *1492-1526*. Budapest: Franklin társulat nyomdája [The Publishing House of the Franklin Society], 1907.
Lutter, Christina. *Politische Kommunikation an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit. Die diplomatischen Beziehungen zwischen der Republik Venedig und Maximilian I. (1495-1508)*, München: Oldenbourg Verlag, 1998.
Magina, Adrian. „From Custom to Written Law: *Ius Valachicum* in the Banat." In *Government and Law in Medieval Moldavia, Transylvania and Wallachia*" (=*Studies in Russia and Eastern Europe*", XI), edited by Martyn Rady and Alexandru Simon, 71-78. London: University College of London Press, 2013.
Makušev, Vikentij [ed.]. *Monumenta historica Slavorum meridionalium vicinorumque populorum e tabulariis et bibliothecis Italicis deprompta*, I-2. *Genua, Mantua, Mediolanum, Panormus et Taurinum*. Beograd: Typographia Regni Serbiae, 1882.
Marcora, Carlo. „*Il cardinale Ippolito I d'Este*," *Memorie Storiche della Diocesi di Milano*, V (1958): 325-520.
Marcu Istrate, Daniela, ed. *Cetatea Ardud. Repere istorice și arheologice* [The Fortress of Ardud (Erdőd). Historical and Archaeological Coordinates]. Cluj-Napoca: Mega, 2015.
Mihályi de Apșa, Ioan [ed.]. *Diplome maramureșene din secolele XIV și XV* [Diplomas from the Maramureș from the Fourteenth and Fifteenth Centuries]. Sighet: Tipografia lui Mayer și Berger [The Press of Mayer and Berger], 1900[1].
Minea, Ilie. „Ștefan cel Mare și împăratul Maximilian I" [Stephen the Great and Emperor Maximilian I"]. *Cercetări Istorice* [Historical Researches], V-VII (1929-1931): 354-355.
Murgescu, Bogdan. *Țările Române între Imperiul Otoman și Europa creștină* [The Romanian Countries between the Ottoman Empire and Christian Europe]. Iași: Polirom, 2012.
Nagy, Iván. „Corvin János velenczei nemességéről" [„The Venetian Ennoblement of John Corvinus"]. *Új Magyar Múzeum* [The New Hungarian Museum], III (1853), 1: 655-656.
Naker, Liborius. *Tagebuch über der Kriegszug des Hochmeisters Johann von Tiefen gegen die Türken im Jahre 1497*. In *Scriptores Rerum Prussicarum*, IV (1870): 306-308.
Neumann, Tibor. „Békekötés Pozsonyban – országgyűlés Budán. A Jagelló–Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490-1492)" [„Peace-making in Bratislava – Diet in Buda: A Chapter in Jagiellonian-Habsburg Relations (1490-1492)"] (I-II). *Századok* [Centuries], CLXIV (2010), 3: 335-372; CLV (2011) 3: 293-347.
Neumann, Tibor. „Drágfi Bertalan politikai szerepe II. Ulászló király idején" [„The Political Career of Bartholomew Drágffy in the Days of King Wladislaw II"]. In *A Szilágyság és a Wesselényi család (14-17. század)* [The Szilágyi (Sălăj) Region and the Wesselényi Family (14th-17th Centuries)], edited by Géza Hegyi and András W. Kovács, 213-236. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület [The Society of the Transylvanian Museum], 2012.
Neumann, Tibor. „A gróf és a herceg magánháborúja (Szapolyai István és Corvin János harca a liptói hercegségért)" [„The Private War between the Count and the Duke: The Conflict between Stephen Szapolyai and John Corvinus over the Duchy of Liptov"]. în *Századok* [Centuries], CXLVIII (2014), 2: 387-426.
Nowakowska, Natalia. „Poland and the Crusade in the Reign of King Jan Olbracht, 1492-1501." In *Crusading in the Fifteenth Century: Message and Impact*, edited by Norman Housley, 128-147. New York: Palgrave-MacMillan, 2004.
Nowakowska, Natalia. *Church and Dynasty in Renaissance Poland: The Career of Cardinal Fryderyk Jagiellon (1468-1503)*. Aldershot: Ashgate, 2007.
Nowakowska, Natalia, ed. *Remembering the Jagiellonians*. New York-London: Routledge, 2018.
Panaitescu, P.P., ed. *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ioan Bogdan*[The Slavic-Romanian Chronicles from the 15th-16th Centuries published by Ioan Bogdan]. Bucharest: Editura Academiei Republicii Populare Române [The Press of the Academy of the People's Republic of Romania], 1959.
Papée, Fryderik, ed. *Acta Alexandri regis Poloniae, magni ducis Lithuaniae etc. (1501-1506)* (=*Monumenta Medii Aevi res gestas Poloniae illustrantia*, XIX). Kraków: Nakładem Polskiej akademji umieje□tności [The Press of the Polish Academy of Sciences and Arts], 1927.
Papcostea, Șerban. "Relațiile internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare" ["The International Relations of Moldavia in the Time of Stephen the Great"], *Revista de Istorie* [Review of History], XXXV (1982), 5-6: 607-638.
Papacostea, Șerban. *Evul Mediu românesc. Realități politice și curente spirituale* [The Romanian Middle Ages: Political Realities and Spiritual Directions]. Bucharest: Corint, 2001.
von Pastor, Ludwig [ed.]. *Acta inedita historiam pontificium romanorum praesertim saec. XV, XVI, XVII illustrantia*, I. *1376-1464*. Freiburg-in-Breisgau: Herder Verlag, 1904[2]

Péter, László. „*Ius resistendi* in Hungary." In *Resistance, Rebellion and Revolution in Hungary and Central Europe*, edited by László Péter and Martyn Rady, 41-55. London: Hungarian Cultural Heritage Centre – University College London Press, 2008.
Péterfi, Bence. „Aus Siebenbürgen in die Steiermark. Der Lebenslauf von Jakab Székely († 1504)." In *Andreas Baumkircher und das ausgehende Mittelalter. Tagungsband der 32. Schlaininger Gespräche 16. bis 20. September 2012*, edited by Rudolf Kropf and Gert Polster, 273-296. Eisenstadt: Amt der Burgenländischen Landesregierung, 2015.
Pienaru, Nagy. „Călătoria lui Ștefan cel Mare la Istanbul" [„Stephen the Great's Journey to Istanbul"]. *Analele Putnei*, XIII (2017), 1: 33-44.
Pilat, Liviu. „Dynastic Conflicts, Alliances and the Ottoman Imperial Policy in the Northern Black Sea.", In *From Pax Mongolica to Pax Ottomanica: War, Religion and Trade in the Northwestern Black Sea Area (14th-16th Century)*, edited by Ovidiu Cristea and Liviu Pilat, 192-214. Leiden: Brill, 2020.
Pop, Ioan-Aurel. „Dalla Crociata alla pace: documenti veneziani riguardanti i rapporti tra le potenze cristiane e l'Impero Ottomano all'inizio del XVI secolo." In *L'Italia e l'Europa Centro-Orientale attraverso i secoli. Miscellanea di studi di storia politico-diplomatica, economica e dei rapporti culturali*", edited by Cristian Luca, Gianluca Masi, and Andrea Piccardi, 95-107. Brăila – Venezia: Istros, 2004.
Pop, Ioan-Aurel. „Alcuni aspetti della diffamazione del re Mattia Corvino nel XV secolo," *Transylvanian Review*, XXIV (2015), suppl. 2: 24-32.
Pop, Ioan-Aurel. „A 1499 Italian Source on the Ottoman-Polish-Moldavian Rapports." In *Laudator temporis acti. Studia in memoriam Ioannis A. Božilov*, edited by Ivan Biliarsky, I. *Religio-Historia*, 391-401. Sofia: IK Gutenberg, 2018.
Pop, Ioan-Aurel and Simon, Alexandru. „Moldova și celălalt Imperiu: Preliminariile și consecințele conspirației lui Maximilian I de Habsburg și Ștefan cel Mare (1497)" [„Moldavia and the Other Empire: The Preliminaries and the Consequences of the Conspiracy of Maximilian I of Habsburg and Stephen the Great (1497)"]. In *Vocația istoriei. Prinos profesorului Șerban Papacostea* [The Vocation of History: *Festschrift* Șerban Papacostea], edited by Ovidiu Cristea and Gheorghe Lazăr, 331-406. Brăila: Istros, 2008.
Pop, Ioan-Aurel and Simon, Alexandru. „Despre conspirația pregătită de Maximilian I de Habsburg și Ștefan III cel Mare împotriva regilor Ungariei și Poloniei la sfârșitul secolului al XV-lea." In *Istoriografie și politică în estul și vestul spațiului românesc* [Historiography and Politics in the East and in the West of the Romanian Space], ed. Svetlana Suveică, Ion Eremia, Sergiu Matveev, Sorin Șipoș, 134-152. Oradea – Chișinău: Editura Universității din Oradea – Cartdidact, 2009.
Pop, Ioan-Aurel and Simon, Alexandru. „Documents on the Prequels and the Aftermath of the Battle of Câmpul Pâinii (Kenyérmező, Brotfeld)," *Hadtörténelmi Közlemények* [Studies in Military History], CXXIV (2011), 1: 229-238.
Pop, Ioan-Aurel and Simon, Alexandru. „*Ungaria et Valachia:* promisiunile valahe ale Republicii Sfântului Marcu din anii 1470" [„Ungaria et Valachia: The Wallachian Promises of the Republic of St. Mark in the 1470s"]. *Revista Istorică*, NS, XXV (2015), 1-2: 3-66.
Pop, Ioan-Aurel and Simon, Alexandru. *Re de Dacia: un proiect de la sfârșitul Evului Mediu* [*Re de Dacia*: A Project from the End of the Middle Ages]. Cluj-Napoca: Școala Ardeleană, 2018.
Rady, Martyn. „Rethinking Jagiello Hungary 1490-1526," *Central Europe*, III (2005), 1: 3-18.
Rady, Martyn. „Jagiello Hungary." In *Decreta Regni Medievali Hungariae*, IV. *1490-1526*, edited by János M. Bak, Martyn Rady, Péter Banyó, XI-XLVII. Budapest – New York – Idylllwild, CA: Central European University Press, 2012.
Rady, Martyn. *Customary Law in Hungary: Courts, Texts and Tripartitum*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
Rázsó, Gyula. „Una strana alleanza. Alcuni pensieri sulla storia militaria e politica dell'allleanza contro i turchi (1440-1464)." In *Venezia e Ungheria nel Rinascimento*, edited by Vittore Branca, 79-100. Firenze: Leo S. Olschki, 1973.
[Roller, Mihail, general-editor] *Documente privind istoria României* [Documents on the History of Romania], A. *Moldova* [Moldavia], *Veacul XVI* [The Sixteenth Century], I. *1500-1546*. Bucharest: Editura Academiei Republicii Populare Române [The Press of Academy of the People's Republic of Romania], 1951.
Rowan, Steven W.. „A Reichstag at Freiburg. 1497-1498." In *The Old Reich, Essays on German Political Institutions. 1495-1806*, edited by James A. Vann and Steven W. Rowan, 31-57. Brussels: Éditions de la Librairie encyclopédique 1974.
Rumpf-Dorner, Solveigh. „*Der Cristenheit zů nutz vnnd gůt.* Die Kreuzzugsidee unter Friedrich III. und Maximilian I.." In *Kaiser Maximilian I. Ein großer Habsburger*, edited by Katharina Kaska, 148-165. Wien: Residenz Verlag, 2019.
[Sanudo il Giovanne, Marino.] *I diarii di Marino Sanuto (MCCCCX CVI-MDXXXIII) dall'autografo Marciano ital. cl. VII cod. CDXIX-CDLXXVII*, edited by Guglielmo Berchet, Frederico Berchet, Nicolo Barozzi, Rinaldo Fulin, and Marco Allegri, I. *1 gennaio 1496-30 settembre 1498*, Venezia: Deputazione di storia patria per le Venezie, 1879.
Sălăgean, Tudor. *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional* [Transylvania in the Second Half of the Thirteenth Century: The Rise of the Congregational Regime]. Cluj-Napoca: Centrul de Studii Transilvane [Centre for Transylvanian Studies], 2003.
Sharrard, Katherine Anne. *The Intersection of Political Aspirations and Architecture in the Funerary Chapel of Tamás Bakócz* [PhD Thesis]. Austin, TX: University of Texas at Austin, 2012.
Simionescu, Ștefana. „Legăturile dintre Ștefan cel Mare și Maximilian I de Habsburg în lumina unui nou izvor" [„The Relations between Stephen the Great and Maximilian I of Habsburg in the Light of a New Source"], *Revista de Istorie* [Review of History],

XVIII (1974), 1: 91-98.
Simionescu, Ștefana. „Știri noi despre relațiile diplomatice dintre Ștefan cel Mare și Maximilian I de Habsburg" [„New Information on the Diplomatic Relations between Stephen the Great and Maximilian I of Habsburg"]. *Revista de Istorie* [Review of History], XXXIII (1980), 12: 1981-1986
Simon, Alexandru. „Valahii și Dieta de la Rákos (1505). Considerații asupra sfârșitului epocii huniade" [„The Wallachians and the Diet of Rákos (1505): Assessments on the End of the Hunyadi Age"]. *Apulum*, XLIII (2006): 99-121.
Simon, Alexandru. „Domnul Moldovei și regii Ungariei din 1490. Un document de la Ștefan cel Mare" [„The Ruler of Moldavia and the Kings of Hungary from 1490: A Document from Stephen the Great"]. *Anuarul Institutului de Istorie* A.D. Xenopol [The Yearbook of the *A.D. Xenopol* Institute of History], XLIII-XLIV (2006-2007): 15-36.
Simon, Alexandru. „Massimiliano I, Venezia e il problema ottomano (1493-1503)." In *L'Europa Centro-Orientale e la Peninsola italiana: quattro secoli di rapporti e influssi intercorsi tra Stati e civiltà (1300-1700),* edited by Cristian Luca and Gianluca Masi, 91-107. Brăila: Istros, 2007.
Simon, Alexandru. *Ștefan cel Mare și Matia Corvin. O coexistență medievală* [Stephen the Great and Matthias Corvinus: A Medieval Coexistence]. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană [University Press of Cluj], 2007.
Simon, Alexandru. *Pământurile crucii: românii și cruciada târzie* [The Lands of the Cross: The Romanians and the Later Crusades]. Cluj-Napoca: Academia Română, Centrul de Studii Transilvane [Romanian Academy, Centre for Transylvanian Studies], 2012.
Simon, Alexandru. „Regional and Hungarian Designs at the End of Bartholomew Drágffy's Political Career," *Banatica*, XXIV (2014): 263-288.
Simon, Alexandru. „Habsburgs, Jagiellonians and Crusading: The Wallachian Case in the 1470s." In *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations*, edited by Attila Bárány, 53-68. Debrecen: Debrecen University Press, 2016.
Srodecki, Paul. *Antemurale Christianitatis. Zur Genese der Bollwerksrhetorik im östlichen Mitteleuropa an der Schwelle vom Mittelalter zur Frühen Neuzeit* (=*Historische Studien*, DVIII), Husum: Matthiesen Verlag, 2015.
Thallóczy, Lajos, and Hodinka, Antal, eds. *Codex Diplomaticus partium regno Hungariae adnexarum. Magyarország melléktartományainak oklevéltára* (=*Monumenta Hungariae Historica*, I, 31, 33, 36, 40), I. *A Horvát véghelyek oklevéltára*, *1490-1527* [Documents on the Croatian Borderplaces. 1490-1527]. Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia [The Hungarian Academy of Sciences], 1903.
Thuasne, Louis. *Djem Sultan, fils de Mahommed II, frère de Bayezid II (1459-1495) d'après les documents originaux en grand partie inédites. Études sur la question d'Orient à la fin du XVe siècle*. Paris: Ernest Leroux, 1890.
Turdeanu, Emil. „Manuscrise slave din timpul lui Ștefan cel Mare" [„Slavic Manuscripts from the Time of Stephen the Great"]. *Cercetări Literare*, V (1943): 101-240.
[Váradi/ Várdai, Péter.] *Petri de Warda Epistolae cum nonnullis Wladislai II. regis Hungariae litteris Petri causa scriptis*, edited by Carol Wagner, Bratislava – Kosice: sumptibus Joannis Michaelis Landerer, 1776.
Veress, Endre, ed. *Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavie et Valachia* (=*Fontes Rerum Transylvanicarum*, IV, VI), I. *1468-1540*, Budapest: Stephaneum Nyomda R.T. Nyomása [The Publishing House of the Stephaneum <St. Stephen Society>], 1914.
Wagendorfer, Martin. „Johannes Fuchsmagen. Ein Tiroler Humanist in Diensten Maximilians und seine Büchersammlung.", In *Kaiser Maximilian I. Ein großer Habsburger*, edited by Katharina Kaska, 110-117, Wien: Residenz Verlag, 2019.
Wiesflecker, Hermann. „Maximilians I. Türkenzug 1493/4," *Ostdeutsche Wissenschaft,* V (1958): 152-178.
Wiesflecker, Hermann. „Das erste Ungarnunternehmen Maximilians I. und der Pressburger Vertrag 1490/1491," *Süd-Ost Forschungen*, XVIII (1959), 2: 26-75.
Wiesflecker, Hermann. „König Philipps I. Tod in Burgos (1506). Eine Krise der habsburgischen-spanischen Weltreichsbildung," *Römische Historische Mitteilungen*, XVIII (1976): 87-94.
Wiesflecker, Hermann, ed. *Ausgewählte Regesten des Kaiserreiches unter Maximilian I, 1493-1519* (=J[ohannes].F[riedrich] Böhmer, *Regesta Imperii*, XIV). Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 1989-.
Wiesflecker, Hermann. *Maximilian I.*. Wien – München: Oldenbourg Verlag, 1991.
<von> Zahn, J[oseph].. „Über ein Admonter Formelbuch des 15. Jahrhunderts," *Beiträge zur Kunde Steiermärkischer Geschichtsquellen*, XVII (1880): 33-80.
Zambotti, Bernardino. *Diario Ferrarese dall'anno 1476 sino al 1504* (=*Rerum Italicarum Scriptores*, XXIV, 7), edited by Giuseppe Pardi. Bologna: N. Zanichelli, 1934 [1937].